

DiverseMind

PRZEWODNIK I ĆWICZENIA DLA NAUCZYCIELI

Dofinansowane przez
Unię Europejską

NUMER PROJEKTU: N.2024-1-PL01-KA220-SCH-000245359

Spis treści

01

Wstęp

06

Rozdział 1

Zaburzenia ze spektrum autyzmu

24

Rozdział 2

Zaburzenia przetwarzania sensorycznego

46

Rozdział 3

Specyficzne trudności w uczeniu się

69

Rozdział 4

Zespół nadpobudliwości psychoruchowej
z deficytem uwagi

85

Rozdział 5

Specyficzne zaburzenia językowe

101

Źródła

WSTĘP

KONTEKST I ZNACZENIE NEURORÓŻNORODNOŚCI

**Dofinansowane przez
Unię Europejską**

Finansowane przez Unię Europejską. Wyrażone poglądy i opinie są jednak poglądami i opiniami wyłącznie autora(-ów) i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy Unii Europejskiej lub Europejskiej Agencji Wykonawczej ds. Edukacji i Kultury (EACEA). Ani Unia Europejska, ani EACEA nie mogą ponosić za nie odpowiedzialności.

Wstęp

Neuroróżnorodność, inaczej neurodywersyfikacja to zjawisko, które staje się coraz bardziej widoczne w społeczeństwie. Odnosi się do różnorodności w obrębie populacji ludzkiej pod względem rozwoju i funkcjonowania mózgu oraz powiązanych z tym sposobów doświadczania świata i funkcjonowania społecznego, zarówno w szkole, na uniwersytecie, jak i w pracy czy innych sytuacjach społecznych. Według wielu źródeł, różnorodność ta jest spowodowana zarówno zmiennością genetyczną, jak i czynnikami środowiskowymi.

Świadomość i wiedza na temat neuroróżnorodności otwierają nowe perspektywy na to, jak myśleć o innych ludziach i ich relacjach społecznych, a często także o sobie samym w kontekście własnego odmiennego funkcjonowania. Koncepcja neurodywersyfikacji uwalnia nas od czysto medycznego rozumienia spektrum autyzmu, ADHD, specyficznych trudności w uczeniu się i innych tego typu neurologicznych różnorodności. Zamiast tego podkreśla znaczenie dostosowania środowiska do różnych indywidualnych potrzeb i rolę, jaką ta adaptacja odgrywa w rozwoju i realizacji indywidualnych celów życiowych, a także celów i procesów społecznych. Szacuje się, że od 15% do 20% populacji ludzkiej posiada style działania, odczuwania i poznawania wykraczające poza powszechne normatywne postrzeganie.

Neurodywersyfikacja została wymyślona w latach 90. XX wieku przez australijską socjolożkę Judy Singer. Znaczenie tego terminu wciąż ewoluuje i można je interpretować na różne sposoby. Można je rozumieć jako podejście, które zakłada, że wszyscy jesteśmy różni. Te różnice przejawiają się w funkcjonowaniu poznawczym i psychicznym, w obszarach komunikacji, zachowania, towarzyskości, zainteresowań, metod uczenia się, samoregulacji emocjonalnej i innych, jednocześnie odchodząc od patologizowania tych różnic.

Neuroatypowi ludzie o unikalnych sposobach myślenia, postrzegania i zachowania, posiadają też unikalne predyspozycje i perspektywy do zaoferowania, które mogą przyczynić się do ogólnie rozumianego rozwoju społeczeństwa. Wyobraźnia, kreatywność, skrupulatność i umiejętność skupiania się na szczegółach to niezwykle dary dla świata. Niestety, neuroatypowi ludzie zbyt często borykają się z brakiem zrozumienia, a ich nietypowość jest postrzegana jako słabość, choroba, często lenistwo lub brak inteligencji. Akceptacja i zrozumienie neuroatypowości, indywidualnych potrzeb i wyzwań może przyczynić się do zmiany myślenia i pomóc stworzyć bardziej wrażliwe i zintegrowane społeczeństwo, w którym każda osoba jest traktowana z szacunkiem i większą empatią.

Wraz ze wzrostem świadomości i liczbą badań naukowych jesteśmy w stanie lepiej odróżnić, co jest faktycznie zaburzeniem neurologicznym, a co należy uznać za wariant normy. Wszystko, czego potrzeba, to aby jednostki były świadome swoich szczególnych predyspozycji i akceptowały ograniczenia w pewnych obszarach. Jest to wyzwanie dla współczesnych społeczeństw, programów edukacyjnych i pracodawców.

ROZDZIAŁ 1

SPEKTRUM AUTYZMU

DiverseMind

CZYM JEST SPEKTRUM AUTYZMU?

Spektrum Autyzmu (ASD) jest zaburzeniem neurorozwojowym, co oznacza, że osoby z autyzmem rozwijają się inaczej niż typowe dzieci. Mózg osób autystycznych działa inaczej od samego początku życia, dlatego rozwój osób z autyzmem jest wyjątkowy. Nie jest to choroba i nie można jej wyleczyć, ale można nad nią pracować, aby dzieci wykazujące trudności tego typu, mogły się rozwijać i dostosowywać do grupy najlepiej, jak to tylko możliwe. Autyzm nie jest taki sam u każdej osoby - jest spektrum różnych cech i zachowań, zatem osoby ze spektrum autyzmu wykazują bardzo różnorodne zachowania o zróżnicowanym nasileniu. Zaburzenie rozwojowe wynikające z autyzmu wpływa na sposób, w jaki osoby te postrzegają świat, komunikują się i nawiązują relacje społeczne. Pierwsze objawy autyzmu pojawiają się zwykle we wczesnym dzieciństwie, a jego diagnoza opiera się na określonych kryteriach diagnostycznych zdefiniowanych przez DSM-5 (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) i ICD-10/ICD-11 (International Classification of Diseases).

Przyczyny autyzmu

Przyczyny autyzmu nie mogą być jeszcze ostatecznie określone, ale badania sugerują, że rolę mogą odgrywać zarówno czynniki genetyczne, jak i środowiskowe. Istnieją dowody na to, że pewne mutacje genetyczne mogą sprzyjać rozwojowi ASD. Ponadto czynniki środowiskowe, takie jak zaawansowany wiek rodziców, powikłania ciąży lub narażenie na toksyny, mogą zwiększać ryzyko wystąpienia zaburzeń ze spektrum autyzmu.

Cechy autyzmu

Autyzm wpływa na kilka kluczowych obszarów funkcjonowania dziecka:

1

Komunikacja

Niektóre osoby z autyzmem nie mówią zbyt dobrze, ale używają innych form komunikacji, takich jak wskazywanie na obrazki w książkach lub pisanie. Osoby, które są bardzo biegłe w mowie, używają mowy w sposób, który może wydawać się niezwykły lub sztywny. Osoby ze spektrum autyzmu często powtarzają te same słowa lub frazy (nazywa się to echolalią).

Objawy autyzmu w komunikacji obejmują:

- mimikę twarzy niezgodną ze stwierdzeniami;
- trudności z interpretacją mimiki twarzy, tonu głosu i gestów innych osób;
- nietypowy ton głosu lub rytm mowy, np. wymawianie każdego zdania jako pytania;
- powtarzanie słów lub zdań, tzw. echolalia, np. powtarzanie pytania zamiast udzielania na nie odpowiedzi;
- trudności w komunikowaniu potrzeb lub pragnień;
- zbyt dosłowne traktowanie stwierdzeń – brak poczucia humoru, ironii, metafor.

2

Interakcje społeczne

Osoby z autyzmem mają trudności ze zrozumieniem zachowań innych osób. Często trudno im zrozumieć, co inni ludzie czują i co mają na myśli. Trudno im nawiązywać przyjaźnie i dogadywać się z ludźmi w codziennych sytuacjach.

Objawy autyzmu w zakresie interakcji społecznych obejmują:

- małe zainteresowanie ludźmi lub brak świadomości ich obecności;
- unikanie kontaktu wzrokowego;
- trudności w nawiązywaniu kontaktu, angażowaniu się w działania grupowe, nawiązywaniu przyjaźni;
- brak odgrywania ról i udawania podczas gry;
- trudności w rozumieniu lub mówieniu o uczuciach.

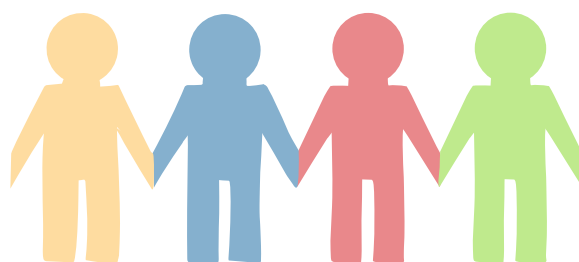
3

Zachowanie i zainteresowania

Charakterystyczne są powtarzające się zachowania, rutynowe czynności i specyficzne, często intensywne zainteresowania pewnymi tematami. Może to obejmować stereotypowe ruchy (np. machanie rękami, kołysanie ciałem), uporczywe przywiązanie do określonej rutyny, brak akceptacji zmian lub fascynację określonymi przedmiotami lub tematami.

Objawy autyzmu w zakresie sztywnego zachowania obejmują:

- przywiązanie do rutyny, np. dziecko upiera się, żeby chodzić do szkoły dokładnie tą samą trasą lub jeść z tego samego talerza;
- trudności w dostosowaniu się do zmian w harmonogramie lub otoczeniu, np. przestawianie mebli, zmiana godziny wyjścia do szkoły;
- nietypowe przywiązanie do zabawek lub przedmiotów, np. kluczy, przełączników światła, nici;
- zainteresowanie wąską dziedziną wiedzy, np. rozkłady jazdy tramwajów, dinozaury, liczby, konkretne marki odkurzaczy;
- spędzanie dużej ilości czasu na układaniu zabawek w określony sposób, obserwowanie ruchomych obiektów (np. wentylatora, pralki), koncentrowanie się na określonej części obiektu (np. koła samochodu).

4

Nadwrażliwość lub niedostateczna wrażliwość sensoryczna

Wiele dzieci z autyzmem wykazuje nietypowe reakcje na bodźce sensoryczne, takie jak dźwięki, światło, faktury lub zapachy. Może to prowadzić do nadmiernej reakcji na bodźce (np. zakrywanie uszu, gdy jest hałas) lub wręcz przeciwnie, wręcz do ich nie zauważania (np. brak reakcji na ból).

Jakie są objawy trudności sensorycznych?

- zakrywanie uszu, gdy słycać określone, lecz trudne dźwięki;
- niechęć do przytulania i dotykania lub odwrotnie - szukanie uczucia poprzez przytulanie, np. przykrywanie się grubą kołdrą, mocne przytulanie, siedzenie w ciasnych przestrzeniach;
- poszukiwanie wrażeń sensorycznych, np. energiczne podskakiwanie w górę i w dół, wpatrywanie się w światło;
- silne reakcje na bodźce, np. płacz przy dotknięciu konkretnej faktury przedmiotu, np. rzeczy sypkie - piasek, kasza, ryż.

Niektóre osoby ze spektrum autyzmu, które nie mają widocznych problemów z poruszaniem się i których ręce i stopy są zdrowe fizycznie, mogą mieć problemy z wykonywaniem codziennych ruchów, takich jak trzymanie długopisu lub skakanie przez skakankę. Mogą czuć, że nie mają pełnej kontroli nad swoim ciałem.

SPOSOBY IDENTYFIKACJI I WSPIERANIA UCZNIÓW Z ASD

Aby zdiagnozować autyzm, konieczne jest uwzględnienie różnych zachowań dziecka. Pierwszym krokiem jest oczywiście obserwacja, robienie notatek, a następnie wywiad z rodzicami i wykonanie testów psychologicznych u specjalisty. Bardzo ważne jest, aby interwencja i diagnoza zostały przeprowadzone jak najszybciej, ponieważ jest to kluczowy krok, od którego wszystko się zaczyna i ma ogromne znaczenie dla rozwoju dziecka, umożliwiając wdrożenie i dostosowanie terapii do jego indywidualnych potrzeb.

Wspieranie dziecka ze spektrum autyzmu

Wspieranie uczniów z autyzmem wymaga przede wszystkim indywidualnego podejścia i dostosowania metod nauczania do konkretnego dziecka. Ważne jest, aby stale obserwować dziecko i elastycznie dostosowywać tempo nauki. Przydatne jest korzystanie z różnorodnych materiałów edukacyjnych i pomocy wizualnych. Dzięki temu dzieci z autyzmem znacznie łatwiej przyswajają wiedzę, koncentrują uwagę i chętniej angażują się w zajęcia edukacyjne.

Najważniejszymi umiejętnościami, które należy rozwijać, są komunikacja i umiejętności społeczne. Nauczyciele powinni używać różnych form komunikacji, takich jak mowa, gesty lub obrazy, aby dotrzeć do takiego ucznia i sprawdzić, co jest dla niego najłatwiejsze do odczytania, a co należy wzmocnić.

Zabawa i wykonywanie czynności we współpracy z innymi dziećmi pomaga w integracji i uczy właściwego zachowania społecznego (np. granie w kalambury lub odgadywanie za pomocą wskazówek kolegów z klasy). Dzieci z autyzmem potrzebują objaśniania abstrakcyjnych pojęć i metafor, np. za pomocą obrazów lub pokazywania i stosowania przeciwieństw. Ważne jest również, aby stale dostosowywać język instrukcji do każdego dziecka z autyzmem z osobna. Zaleca się, aby jak najczęściej chwalić ucznia, opisując konkretnie, co zrobił dobrze.

Aby właściwie monitorować postępy uczniów autystycznych, warto skorzystać z indywidualnych programów edukacyjno-terapeutycznych (IPET). IPET opracowuje się na okres, na który wydano orzeczenie dotyczące potrzeby kształcenia specjalnego, ale program można modyfikować w wyniku wielospecjalistycznej oceny funkcjonowania ucznia (WOPFU), aby dostosować go do zmieniających się potrzeb ucznia. Kluczowa jest tutaj również praca zespołowa – rodziców, nauczycieli i specjalistów oraz ich stały kontakt, wymiana wiedzy i wzajemne dostosowywanie się do dziecka, jego potrzeb i problemów.

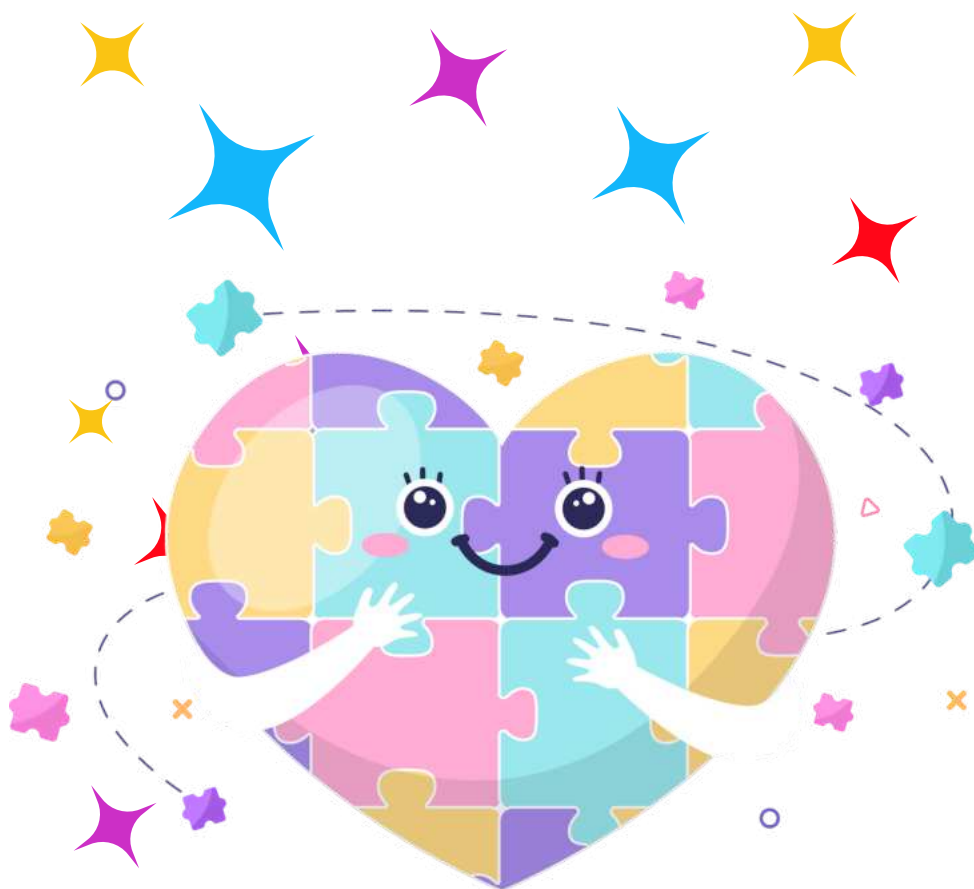

Wprowadzenie dodatkowych form wsparcia

W zależności od potrzeb dziecka z autyzmem może zaistnieć konieczność skorzystania z dodatkowych form wsparcia, np. zajęć indywidualnych lub terapii.

Nauczyciel wspierający może być również nieocenionym wsparciem dla ucznia. Taka osoba może pomóc dostosować materiały i metody nauczania, monitorować postępy ucznia, wspierać jego rozwój społeczny i emocjonalny oraz reagować w sytuacjach konfliktu z rówieśnikami.

Aby jeszcze lepiej wspierać dzieci z autyzmem, warto sięgnąć po terapię behawioralną, logopedyczną, terapię sensoryczną i specjalistyczne programy edukacyjne.

STRATEGIE TWORZENIA ŚRODOWISK EDUKACYJNYCH SPRZYJAJĄCYCH WŁĄCZENIU SPOŁECZNEMU

Integracja dzieci z autyzmem w szkole opiera się na stworzeniu kultury inkluzywnej, w której każde dziecko, bez względu na jego potrzeby, jest akceptowane i wspierane.

Adaptacja środowiska nauczania

Odpowiednia przestrzeń jest bardzo ważna dla dobrego samopoczucia dzieci z autyzmem. Musi to być pokój, który dzieci z autyzmem już dobrze znają, który jest dla nich wyraźnie zorganizowany i oznaczony. Ważne jest, aby nie wprowadzać w nim zmian, a jeśli jest to konieczne, odpowiednio wcześniej przygotować dziecko, dokładnie wyjaśniając, co i kiedy zostanie zmienione. Dobrym pomysłem jest, aby lekcje prowadzili ci sami nauczyciele i aby dzieci nie zmieniały ławek. Pomocne może być ustne przedstawianie planów dnia lub lekcji i wspieranie ich pisemną lub obrazkową formą. Dziecko może mieć taki plan na swoim biurku i odznaczać wykonane czynności.

Nie należy również zapominać o potrzebach sensorycznych dzieci ze spektrum autyzmu. Ważne jest, aby zminimalizować bodźce, które mogą powodować dyskomfort, takie jak hałas (np. dźwięk dzwonka i telefonu), jasne światło lub silne zapachy. Jeśli dziecko jest nadwrażliwe na zapachy, warto unikać stosowania silnych perfum, a także pozwalać dziecku na posiadanie przedmiotów, które je uspokajają.

Wsparcie rówieśnicze

Dzieci ze spektrum autyzmu mają trudności w nawiązywaniu przyjaźni z rówieśnikami. Niestety, większość dzieci z autyzmem doświadcza odrzucenia w szkole. Wszystkie dzieci chcą nawiązać dobre relacje ze swoimi rówieśnikami, ale potrzebują pomocy, aby to zrobić. Dlatego rola nauczyciela jest kluczowa. Nauczyciel nie tylko ma za zadanie przygotować inne dzieci do właściwego zachowania i zrozumienia swojego autystycznego kolegi z klasy, ale także powinien wspierać i prowadzić dziecko autystyczne tak, aby mogło ono wyrażać swoje myśli i intencje w najlepszy możliwy sposób i w pełni uczestniczyć w życiu szkolnym. Ważne jest, aby nadal budować akceptację i empatię wśród rówieśników, ponieważ jest to kluczowe dla prawidłowego rozwoju dzieci z autyzmem.

Wydłużenie czasu przetwarzania informacji

Dzieci z autyzmem przetwarzają informacje, które docierają do mózgu w inny sposób. Dlatego mogą potrzebować trochę więcej czasu, aby zareagować na polecenie lub odpowiedzieć na pytanie. Zadawanie zbyt wielu pytań lub pośpiech w odpowiadaniu na nie może sprawić, że poczują się zagubione, przytłoczone lub będą chciały uciec od rozmowy. Poświęcenie większej ilości czasu dzieciom autystycznym jest kluczowe dla stworzenia warunków inkluzyjnych.

PRACA NAD SAMOROZWOJEM NAUCZYCIELI, WSKAZÓWKI I ZALECENIA DLA NAUCZYCIELI

Radzenie sobie z problematycznymi zachowaniami

Dzieci z autyzmem mogą wykazywać trudne zachowania z powodu przeciążenia sensorycznego, niezrozumienia sytuacji lub trudności w komunikacji.

Jak zareagować?

- ➔ Zamiast karać, poszukaj przyczyny zachowania.
- ➔ Zastosuj strategię „zamiast” – zaproponuj rozwiązanie alternatywne.
- ➔ Zapewnij dziecku przestrzeń, w której będzie mogło się wyciszyć.

Zachowanie	Nieodpowiednia reakcja	Właściwa reakcja
Przeciążenie sensoryczne	Przestań krzyczeć, przeszkadzasz wszystkim!	Chcesz iść gdzieś, gdzie jest cicho? Możemy założyć słuchawki z redukcją szumów.
Opór przed zmianą rutyny	Musisz się dostosować.	Dzisiaj mamy zmianę planu – zamiast matematyki, wybieramy się na wycieczkę. Oto zdjęcie, które pokazuje, co się zmieni.
Trudności w pracy w grupie	Musisz dostosować się do grupy.	Możesz pracować w grupie i stopniowo dołączać do niej.

PRACA NAD SAMOROZWOJEM NAUCZYCIELI, WSKAZÓWKI I ZALECENIA DLA NAUCZYCIELI

Praca nad odpowiednią komunikacją

Podczas komunikacji z dziećmi z autyzmem kluczowe jest dotarcie do nich i jasne ich zrozumienie. Dlatego warto zmienić swoje nawyki i popracować nad obszarami, które mogą podnieść komunikację:

- ➔ Mówienie krótkimi i prostymi zdaniami.
- ➔ Unikanie metafor i ironii.
- ➔ Stosowanie pomocy wizualne (ilustracje, gesty).
- ➔ Danie dziecku więcej czasu na przetworzenie informacji.

ROZPOZNAWANIE I ROZWIJANIE MOCNYCH STRON UCZNIÓW Z ASD

“Plakat Supermoce”

1

Wprowadzenie (5 minut)

Nauczyciel rozpoczyna rozmowę słowami:

„Każdy z nas ma coś, w czym jest dobry. Niektórzy są świetni w liczeniu, inni w rysowaniu, a jeszcze inni są mistrzami w zapamiętywaniu faktów”.

„Dziś spróbujemy odkryć nasze supermoce, czyli mocne strony, i zastanowić się, jak możemy je wykorzystać!”

2

Burza mózgów – przykłady mocnych stron (5 min)

Nauczyciel zapisuje na tablicy przykłady różnych umiejętności:

Myślenie logiczne

Rysowanie

Zmysł rytmu

Percepcja

Zapamiętywanie faktów

Mówienie ciekawych rzeczy

Pomaganie innym

Wyobraźnia

Każdy uczeń może dodać coś od siebie.

ROZPOZNAWANIE I ROZWIJANIE MOCNYCH STRON UCZNIÓW Z ASD

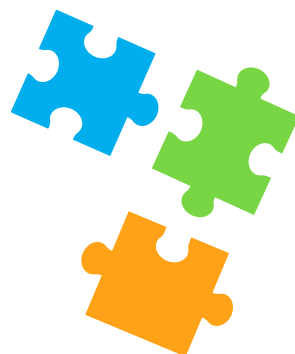
3

Praca indywidualna (10 min)

Każdy uczeń otrzymuje arkusz z pytaniami:

- Co lubię robić?
- Co przychodzi mi łatwo?
- W jakiej sprawie inni mnie proszą o pomoc?
- Co sprawia mi radość?

(Uczniowie mogą pisać, rysować lub używać symboli).

4

Stworzenie plakatu supermocy (10 min)

Każdy uczeń rysuje siebie jako bohatera posiadającego supermoc (np. „Mistrz Zagadek”, „Król Pamięci”, „Artysta Wyobraźni”).

Pod obrazkiem uczniowie zapisują swoje mocne strony.

Nauczyciel może pomóc, sugerując: *„Zauważyłem, że świetnie radzisz sobie z liczeniem. Może to twoja supermoc?”*

5

Prezentacja i dyskusja (10–15 minut)

Uczniowie, którzy chcą to zrobić, prezentują swoje plakaty i opowiadają o swoich mocnych stronach.

Nauczyciel podsumowuje: *„Teraz wiemy, że każdy ma coś wyjątkowego! Możemy sobie nawzajem pomagać, wykorzystując nasze supermoce”*.

ROZPOZNAWANIE I RADZENIE SOBIE ZE SŁABYMI STRONAMI UCZNIÓW Z ASD

“Skrzynki do burzy mózgów”

1

Wprowadzenie (5 minut)

Nauczyciel rozpoczyna rozmowę:

“Każdy z nas pamięta coś, co jest dla nas trudne. To normalne! Ale możemy znaleźć sposoby, aby sobie z tym poradzić. Dzisiaj spróbujemy zrobić to razem”.

Przykłady trudności:

„Nie lubię, gdy w klasie jest głośno.”

„Czasami nie wiem, jak zacząć rozmowę.”

„Nowe sytuacje mnie stresują”.

2

Praca indywidualna (10 min)

Każdy uczeń otrzymuje kartkę papieru z dwoma pytaniami:

1. *Co sprawia mi trudność?*

Uczniowie mogą pisać, rysować lub zaznaczać gotowe odpowiedzi, np. „hałas”, „wiele osób”, „niezrozumiałe pytania”, „nowe miejsca”.

2. *Co może mi pomóc?*

Uczniowie wybierają lub zapisują rozwiązania,

np. „Używam słuchawek”, „Pytam nauczyciela”, „Mam codzienny harmonogram”, „Robię przerwy”.

ROZPOZNAWANIE I RADZENIE SOBIE ZE SŁABYMI STRONAMI UCZNIÓW Z ASD

3

Praca w parach/małych grupach (10 min)

Uczniowie (jeśli chcą) mogą dzielić się swoimi trudnościami czy wyzwaniem oraz pomysłami na to, jak sobie z nimi radzić.

Nauczyciel podkreśla: *„Wszyscy mamy swoje własne sposoby na radzenie sobie z trudnościami, dlatego możemy się od siebie uczyć”*.

4

Tworzenie „skrzynki pomysłów” (10–15 min)

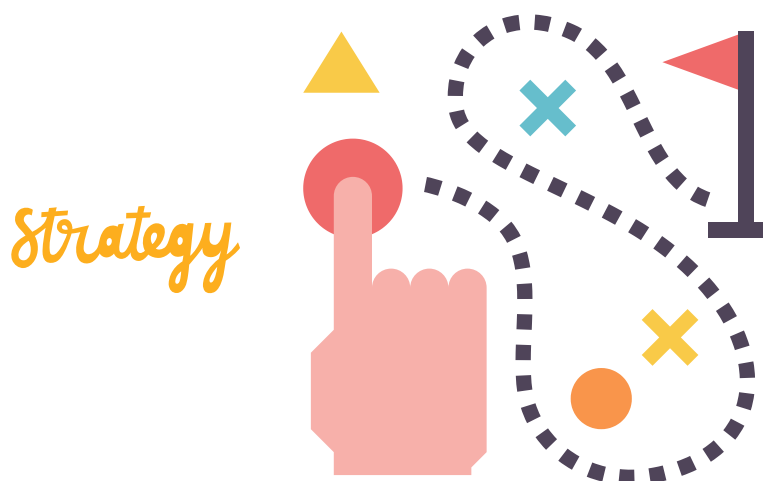
Klasa wspólnie zapisuje na tablicy/plakacie sposoby radzenia sobie z trudnościami.

Przykłady strategii:

„Jeśli mam problem, mogę poprosić o pomoc.”

„Jeśli hałas mnie drażni, mogę skorzystać ze słuchawek.”

„Jeśli się zestresuję, mogę wziąć kilka głębokich oddechów.”

UMIEJĘTNOŚCI MIĘKKIE NAUCZYCIELI WSPIERAJĄCE UCZNIÓW Z ASD W KLASIE I W DOMU

“Reakcje lustrzane”

Cel: *rozwijanie umiejętności interpersonalnych nauczyciela, takich jak empatia, aktywne słuchanie, cierpliwość i umiejętność dostosowania komunikacji do ucznia ze spektrum autyzmu*

Dla kogo: Nauczyciele (można ćwiczyć samodzielnie lub z uczniem).

Czas trwania: 15–30 minut

Materiały: Aparat fotograficzny w lusterku lub telefonie, lista typowych sytuacji szkolnych, długopis i papier.

1. Przygotowanie (5 minut)

Nauczyciel wybiera jedną z sytuacji, która jest dla niego trudna i która często pojawia się w pracy z uczniem z autyzmem.

Przykłady sytuacji:

- 1 Uczeń nie reaguje na polecenia i odwraca wzrok.
- 2 Unika kontaktu wzrokowego i sprawia wrażenie wycofanego.
- 3 Uczeń zaczyna powtarzać jedno zdanie lub zachowanie w kółko
- 4 Uczeń denerwuje się, gdy coś nie idzie zgodnie z planem.
- 5 Uczeń ignoruje zasady konwersacji, np. przerywa, zmienia temat.

UMIEJĘTNOŚCI MIĘKKIE NAUCZYCIELI WSPIERAJĄCE UCZNIÓW Z ASD W KLASIE I W DOMU

2. Ćwiczenia przed lustrem lub kamerą (20 minut)

Nauczyciel patrzy na swoje odbicie lub nagrywa siebie - symuluje spokojne, empatyczne reakcje na wybraną sytuację.

Powtarza zdania na głos, kontrolując ton głosu, mimikę twarzy i mowę ciała.

Przykłady odpowiedzi do ćwiczeń:

✓ **Sytuacja 1:** Uczeń nie reaguje na polecenia i odwraca wzrok.
Ćwiczenie reakcji: *„Widzę, że trudno ci się skoncentrować. Potrzebujesz więcej czasu lub innego wyjaśnienia?”*

✓ **Sytuacja 2:** Uczeń denerwuje się, gdy zmienia się plan lekcji.
Ćwiczenie reakcji: *„Wiem, że nie lubisz zmian. Czy chcesz, żebym pokazał ci nowy plan na kartce papieru, żebyś mógł się przygotować?”*

✓ **Sytuacja 3:** Uczeń unika kontaktu wzrokowego.
Ćwiczenie odpowiedzi: *„Nie musisz patrzeć mi w oczy, jeśli jest to dla ciebie trudne. Możesz patrzeć na moje ręce lub na deskę”.*

3. Refleksja i zapisanie wniosków (5 minut)

Po ćwiczeniu nauczyciel zapisuje swoje spostrzeżenia:

- *Które reakcje wydawały się naturalne?*
- *Czy ton głosu i wyraz twarzy tej osoby były spokojne i wspierające?*
- *Które zdania sprawiły trudność?*

ROZDZIAŁ 2

ZABURZENIA PRZETWARZANIA SENSORYCZNEGO

DiverseMind

CZYM SĄ ZABURZENIA PRZETWARZANIA SENSORYCZNEGO?

Zaburzenia przetwarzania sensorycznego (SPD) to stan neurologiczny, w którym mózg ma trudności z przetwarzaniem bodźców sensorycznych z pięciu zmysłów (wzrok, słuch, dotyk, smak i węch), a także propriocepcji (świadomość ciała) i zmysłu przedsionkowego (równowaga i ruch). Może to prowadzić do trudności w życiu codziennym, wpływając na interakcje społeczne, uczenie się i regulację emocjonalną.

Rodzaje problemów z przetwarzaniem sensorycznym:

- 1. Zaburzenia modulacji sensorycznej (SMD)** – trudności z regulacją reakcji na bodźce sensoryczne:

Nadreaktywność sensoryczna (nadwrażliwość)

- Przytłoczenie głośnymi dźwiękami, jasnymi światłami lub określonymi fakturami materiałów i tworzyw;
- Unikanie brudzących czynności, takich jak malowanie palcami;
- Silne reakcje na metki na ubraniach lub niektóre rodzaje żywności.

Niedostateczna wrażliwość sensoryczna (hipowrażliwość)

- Nie zauważanie bólu, zmian temperatury, brak reakcji na swoje imię;
- Brak reakcji na głośne dźwięki lub silne zapachy;
- Sprawianie wrażenia niezmotywowanego lub ospałego.

Poszukiwanie sensoryczne (pragnienie)

- Ciągłe poruszanie się, skakanie lub kręcenie się;
- Preferowanie mocnych smaków, jasnego światła lub głębokiego nacisku; częste dotykanie przedmiotów lub osób.

2. Zaburzenia motoryki oparte na zmysłach (SBMD) – trudności z ruchem i koordynacją:

Dyspraksja (problemy z planowaniem ruchu)

- Problemy z motoryką małą (pisanie, zapinanie guzików);
- Niezdarność, częste uderzanie w przedmioty;
- Zmagania z nauką nowych ruchów.

Zaburzenia postawy

- Słabe napięcie mięśniowe, słaba równowaga;
- Łatwość w męczeniu się, woli siedzieć niż stać;
- Unikanie uprawiania sportu i zajęć na placu zabaw.

3. Zaburzenia dyskryminacji sensorycznej (SDD) – trudności w rozróżnianiu różnych bodźców sensorycznych:

- Problemy z identyfikacją obiektów wyłącznie za pomocą dotyku (bez patrzenia);
- Trudności z różnicowaniem dźwięków, np. mieszanie podobnych słów;
- Problemy z oceną odległości i głębokości (prowadzące do częstego potykania się lub uderzania o przedmioty).

SPD często występuje u dzieci, ale może również dotyczyć dorosłych. Zwykle współwystępuje z autyzmem, ADHD lub zaburzeniami lękowymi. Podczas gdy SPD nie jest oficjalnie uznawane w DSM-5, wielu terapeutów zajęciowych specjalizuje się w profesjonalnym pomaganiu takim osobom w radzeniu sobie z wyzwaniami sensorycznymi.

SPOSOBY IDENTYFIKACJI I WSPIERANIA UCZNIÓW Z SPD

Uczniowie z zaburzeniami przetwarzania sensorycznego mogą mieć trudności z przetwarzaniem i reagowaniem na informacje sensoryczne w sposób, który wpływa na ich naukę i zachowanie. Oto typowe objawy w różnych obszarach sensorycznych:

1. Nadreaktywność (nadwrażliwość)

- Łatwość przytłoczenia głośnymi dźwiękami, jasnym światłem lub silnymi zapachami;
- Unikanie dotyku lub niektórych faktur (np. jedzenia, ubrań);
- Rozpraszenie przez hałas w tle, który inni ignorują;
- Unikanie zatłoczonych i chaotycznych środowisk.

2. Niedostateczna wrażliwość sensoryczna (hipowrażliwość)

- Poszukiwanie intensywnych doznań sensorycznych (np. wirowanie, skakanie, rozbijanie się o przedmioty);
- Nie odczuwanie bólu, zmian temperatury ani granic przestrzeni osobistej;
- Brak motywacji lub powolna reakcja na bodźce.

3. Zachowania sensoryczne

- Ciągłe ruszanie się, wiercenie się lub dotykane przedmiotów;
- Preferowanie brutalnej zabawy i mocnego przytulania;
- Ciągłe gryzienie przedmiotów.

4. Problemy z koordynacją ruchową

- Problemy z precyzją ruchów, np. pisanie odręczne, zapinanie guzików;
- Trudności z równowagą i koordynacją;
- Unikanie zajęć na placu zabaw i uprawiania sportu.

5. Wyzwania emocjonalne i behawioralne

- Łatwość frustrowania się i częste załamania nerwowe;
- Zmagania z nieoczekiwanymi zmianami planu dnia, zajęć, kolejności wydarzeń, nieplanowanych sytuacji;
- Trudności w interakcjach społecznych z powodu nadwrażliwości sensorycznej.

Poprzez wczesne identyfikowanie i rozwiązywanie problemów z przetwarzaniem sensorycznym, edukatorzy mogą pomóc uczniom z SPD rozwijać się w środowisku edukacyjnym.

Głównym podejściem do wspierania dzieci z SPD jest włączenie do zajęć konkretnych ćwiczeń, które uwzględniają pracę z trudnościami tych uczniów, a także wspierają rozwój wszystkich, w tym zdrowych dzieci.

Objawy zaburzeń sensorycznych u dzieci w wieku szkolnym 7–12 lat

... ma problemy
z pisaniem,
wykazuje wolne
tempo, nie mieści
się w liniach,
nieprawidłowo
trzyma przyrządy
do pisania.

...jest nadwrażliwy na hałas (zatyka
uszy, jest głośny, często mruczy,
wydaje dźwięki), jest nadwrażliwy
na zapachy.

...nie lubi przytulania,
nie podobają mu się
wybrane faktury ubrań,
drażnią go metki.

...wykonuje
zadania powoli,
nie nadąża za
klasą.

...ma trudności
z czytaniem.

*Jestem
uczniem,
który...*

...mówi niewyraźnie,
ma nieprawidłową
artykulację.

...przyjmuje
nieprawidłową
postawę przy ławce.

...myli słowa,
które brzmią
podobnie.

...ma trudności
z koncentracją uwagi.

...jest niezdarny, często
się potyka i rozlewa
napoje.

...nie potrafi usiedzieć
spokojnie, jest pobudzony
i ruchliwy, wierci się przy
biurku, wstaje w trakcie
lekcji.

...jest ospały, unika
aktywności fizycznej na
rzecz aktywności przy stole
lub na podłodze.

STRATEGIE TWORZENIA ŚRODOWISK EDUKACYJNYCH SPRZYJAJĄCYCH WŁĄCZENIU SPOŁECZNEMU

Tworzenie inkluzywnego środowiska edukacyjnego dla uczniów z **zaburzeniami przetwarzania sensorycznego (SPD)** obejmuje projektowanie przestrzeni, dostosowanie metod nauczania i zasad obowiązujących w klasie, które uwzględniają ich potrzeby sensoryczne. Oto kluczowe strategie:

1. Dostosowanie środowiska w klasie

- **Zredukuj przeciążenie sensoryczne:** ogranicz hałas w tle, używaj łagodnego oświetlenia i ogranicz silne zapachy.
- **Zapewnij przyjazne sensorycznie miejsca siedzące:** zapewnij dzieciom wygodne siedziska z funkcją poruszania się, gadżety sensoryczne lub obciążone podkładki na kolana.
- **Stwórz strefy ciszy:** Wyznacz miejsce, w którym uczniowie będą mogli zrobić sobie przerwę, gdy poczują się przytłoczeni.
- **Kontroluj wygląd klasy:** używaj neutralnych kolorów i ogranicz nadmiar dekoracji.

2. Strategie dydaktyczne

- **Zaoferuj naukę wielozmysłową:** połącz elementy wizualne, słuchowe, kinestetyczne i dotykowe, aby optymalnie zaangażować uczniów w proces uczenia się.
- **Stosuj ustalone procedury:** Zapewnij przewidywalność, która pomaga uczniom czuć się bezpiecznie.
- **Rób przerwy w ruchu:** pozwól na krótkie aktywności fizyczne, aby pomóc w samoregulacji emocjonalnej i psychicznej.

3. Strategie społeczne wspomagające zmysły

- **Naucz umiejętności samoregulacji:** Zachęcaj do głębokiego oddychania, przerw sensorycznych i technik uważności.
- **Wspieraj zrozumienia między rówieśnikami:** Uświadamiaj kolegom z klasy różnice sensoryczne, aby promować empatię.
- **Szanuj przestrzeń osobistą:** pozwól uczniom wybrać takie miejsce do siedzenia, w którym będą czuć się komfortowo.

4. Współpraca ze specjalistami

- **Współpracuj z innymi:** Współpracuj z terapeutami zajęciowymi, logopedami i pedagogami specjalnymi, aby dostosować udogodnienia adekwatnie do indywidualnych potrzeb uczniów.
- **Regularnie komunikuj się z rodzicami,** aby zrozumieć czynniki wyzwalające i skuteczne strategie stosowane w domu.

Wdrażając te strategie, nauczyciele mogą stworzyć klasę, w której uczniowie z SPD będą czuli się bezpiecznie, będą czuli wsparcie i gotowość do nauki.

PRACA NAD SAMOROZWOJEM NAUCZYCIELI, WSKAZÓWKI I ZALECENIA DLA NAUCZYCIELI

1

**Obserwuj reakcję dziecka na różne faktury,
dźwięki, ruch i sytuacje społeczne
- oceniaj, jak dziecko reaguje na bodźce
sensoryczne podczas codziennych czynności.**

2

**Współpracuj z innymi specjalistami i rodzicami,
aby opracować plan sensoryczny, uwzględniający
motorykę, koordynację i samoregulację.**

3

**Zredukuj hałas otoczenia oraz proponuj dziecku
używanie słuchawek z redukcją szumów.**

4

**Zamiast jasnego światła fluorescencyjnego
zastosuj słabe oświetlenie
lub światło naturalne.**

5

**Aby uniknąć podrażnień odczuwanych przez
dziecko, jako nauczyciel noś odzież
miękką i bezszwową. Nie będziesz źródłem
jego dyskomfortu sensorycznego.**

**Przygotuj dziecko na zmiany,
korzystając
z wizualnych harmonogramów.**

**Zapewnij ćwiczenia wywołujące głęboki ucisk
(obciążeniowe koce, mocne przytulanie
lub odzież uciskowa).**

**Unikaj nieoczekiwanego dotyku.
Pozwól dziecku nawiązywać kontakt
spontanicznie w odpowiednim dla niego tempie.**

**Zachęcaj do aktywności sensorycznych
jamy ustnej (żucie gumy, chrupiące przekąski).**

**Zaoferuj przerwy sensoryczne z aktywnym
ruchem (skakanie, bieganie, taniec).**

**Pozwalaj dziecku pracować na stojąco
lub w pozycji siedzącej umożliwiającej swobodny
ruch (piłka do jogi, stołek bujany).**

Przykłady reagowania i podejmowania działań przez nauczyciela

Sytuacja trudna	Odpowiedź lub zachowanie nauczyciela	Proponowana reakcja lub działanie
Uczeń odmawia udziału w zajęciach sportowych.	<i>“Nie martw się, mogę ci pomóc, jeśli potrzebujesz”. “Nie musisz robić tego ćwiczenia, jeśli jest dla ciebie za trudne”.</i>	Wspieraj swoją obecnością, udzielając pomocy, gdy jest ona potrzebna.
Uczeń zaczyna krzyczeć, ponieważ boi się hałasu i zamieszania podczas przerw w zajęciach.	<i>“Owinę cię kocem, żeby pomóc ci się uspokoić”. “Chodźmy do cichego pokoju. Kiedy się uspokoisz, powiedz mi, co cię tak przestraszyło”.</i>	Zachęcaj do udziału w przerwach razem z innymi dziećmi, pomimo trudnych bodźców. Zapewnij obecność nauczyciela w pobliżu. Reaguj, gdy występują trudności w odbieraniu bodźców zewnętrznych, które są trudne dla ucznia.
Uczeń pracuje wolniej niż inne dzieci w klasie.	<i>“Możesz wykonać tylko część tego ćwiczenia”. “Oto inne ćwiczenie, które możesz wykonać samodzielnie w tym samym czasie”.</i>	Określ zadania odpowiednie do poziomu nauki ucznia. Pozwól mu/jej wykonać tylko niektóre ćwiczenia zaplanowane w planie lekcji. Dostosuj wymagania do jego/jej tempa.
Uczeń ma trudności z pisanem, pisze wolno, nie mieści się w liniach, nieprawidłowo trzyma przyrząd do pisania.	<i>“Proszę, pracuj wolniej, ale ostrożnie”. “Nie musisz przepisywać wszystkiego”. “Użyj tego ołówka, ma specjalną nasadkę, która pomoże Ci pisać prawidłowe kształty liter”.</i>	Dostosuj materiały edukacyjne do konkretnych potrzeb ucznia. Zapewnij dostęp do zeszytów z powiększonymi liniami i innymi wymaganymi materiałami odpowiednimi do poziomu grafomotorycznego ucznia.

Skrypt ćwiczeń przyjaznych sensorycznie dla dzieci z SPD

Cele: *Stworzenie przyjaznego i angażującego środowiska, w którym dzieci z SPD mogą rozpoznać swoje mocne strony i rozwijać umiejętności motoryczne, świadomość ciała, koncentrację i pewność siebie poprzez ćwiczenia strukturalne.*

1. Rozgrzewka: Aktywacja sensoryczna (5–10 min)

Pomoc dzieciom w rozpoznawaniu swoich mocnych stron sensorycznych, aktywizacja ciała i wszystkich zmysłów.

2. Zajęcia właściwe: Potrzeby i mocne strony (20–30 minut)

Działania oparte na potrzebach i mocnych stronach dziecka.

Przykładowe cele:

- *Zachęcanie do eksploracji ruchu, rozwijając jednocześnie koordynację i równowagę;*
- *Wzmacnianie motoryki małej i integracji sensorycznej za pomocą rąk;*
- *Poprawa równowagi i koordynacji poprzez wyzwania ruchowe.*

Etapy zajęć właściwych:

A. Budowanie siły: motoryka duża i świadomość ciała

B. Motoryka mała: koordynacja dotykowa i “ręka-oko”

C. Równowaga i koncentracja: świadomość przedsionkowa i orientacja przestrzenna

3. Uspokojenie: Relaks w bezpiecznej przestrzeni (5-10 min)

Pomoc dzieciom w samoregulacji i odczuciu spokoju po zajęciach ruchowych.

4. Wnioski: Wzmocnienie pozytywne

Podsumowanie wysiłków uczestników poprzez grupową refleksję.

ROZPOZNAWANIE I ROZWIJANIE MOCNYCH STRON UCZNIÓW Z SPD

Założenia: Stworzenie przyjaznego i angażującego środowiska, w którym dzieci mogą odkryć swoje mocne strony i rozwinąć umiejętności motoryczne, świadomość ciała, koncentrację i pewność siebie.

„Ruchy Superbohatera”

Aktywacja Supermocy Sensorycznych

Cel: Rozpoznawanie mocnych stron sensorycznych i aktywizacja ciała.

Instrukcje:

1. Zbierz uczestników w kręgu i zapytaj: „Jakie są Twoje superzmąty?”
2. Zachęcaj dzieci do dzielenia się rzeczami, w których są dobre, np. „Słyszę dźwięki z daleka”, „Uwielbiam miękkie faktury”, „Poruszam się naprawdę szybko”.
3. Ogłoś: „Aktywujmy nasze supermoce sensoryczne za pomocą ruchu!”
4. Wymień różne ruchy superbohaterów, podkreślając jednocześnie mocne strony sensoryczne:
 - **Super Stomp:** podskocz i wyląduj, mocno stawiając stopy na ziemi (pomaga rozwijać propriocepcję);
 - **Orle uszy:** złoż dłonie za uszami i spaceruj, aby posłuchać różnych dźwięków (rozwija uważność na bodźce dźwiękowe);
 - **Palce z piór:** pocieraj dłonie o siebie, a następnie lekko zetknij ze sobą koniuszki palców (stymuluje to wrażliwość dotykową);
 - **Rozciąganie w zwolnionym tempie:** wyciągnij ramiona wysoko, a następnie powoli się pochyl, dotykając palcami stóp.

Wariant: Jeśli w grupie są uczestnicy wrażliwi na głośne dźwięki, zamiast instrukcji słownych należy używać sygnałów z użyciem rąk.

ROZPOZNAWANIE I RADZENIE SOBIE ZE SŁABYMI STRONAMI UCZNIÓW Z SPD

„Doświadczenia nauczycieli”

Krok 1 – Rozpoznawanie trudności sensorycznych

Cel: Zrozumienie, w jaki sposób dzieci z SPD reagują na różne bodźce sensoryczne.

Opis: Nauczyciele mogą przeprowadzić symulację, w której na przykład zakrywa się uszy, zakłada się opaskę na oczy lub nosi ubrania o różnych fakturach. Pomoże to nauczycielom lepiej zrozumieć, jak mogą czuć się dzieci z nadwrażliwością lub niewrażliwością na bodźce.

Pytania do refleksji: *Jakie trudności napotkałeś podczas zadania? Co było niekomfortowe w tej sytuacji?*

Krok 2 - Rozpoznawanie nadwrażliwości sensorycznej

Cel: Zrozumienie nadwrażliwości na bodźce sensoryczne (np. dźwięki, światło, faktury).

Opis: Nauczyciel wprowadza bodźce, które mogą wywołać nadwrażliwość u dzieci (np. głośne dźwięki, intensywne światło, różne faktury materiałów) i obserwuje reakcje uczestników. Zbiera informacje o tym, które bodźce powodują dyskomfort.

Pytania do refleksji: *Jakie strategie mogą pomóc dziecku poradzić sobie z nadwrażliwością? Jakie modyfikacje środowiskowe byłyby pomocne?*

Krok 3 - Integracja sensoryczna

Cel: Praca nad technikami uspokajającymi i stymulującymi w zależności od potrzeb dziecka.

Opis: Nauczyciele tworzą różnorodne zadania, które wymagają połączenia różnych zmysłów, takich jak gry wymagające manipulowania przedmiotami o różnych fakturach, rozwiązywania łamigłówek w ciemności lub pracy z masami sensorycznymi (np. piasek kinetyczny, ciastolina).

ROZPOZNAWANIE I RADZENIE SOBIE ZE SŁABYMI STRONAMI UCZNIÓW Z SPD

Pytania do refleksji: *Co czuli uczestnicy i które zmysły były najbardziej zaangażowane? Które ćwiczenia były najbardziej uspokajające? Które z nich spowodowały nadmierną stymulację?*

Krok 4 - Rozwiązywanie problemów i adaptacja przestrzeni

Cel: *Dostosowanie przestrzeni szkolnej do potrzeb dzieci z SPD*

Opis: Nauczyciele analizują przestrzeń w klasie i proponują zmiany, które mogłyby pomóc dzieciom z SPD. Zmiany te mogą obejmować: strefy ciszy, lepsze oświetlenie, specjalne maty do siedzenia, redukcję hałasu, regulację dźwięków.

Pytania do refleksji: *Jakie zmiany w przestrzeni mogłyby pomóc zmniejszyć dyskomfort sensoryczny? Jakie strategie mogłyby sprawdzić się w codziennym funkcjonowaniu dzieci?*

Krok 5 – Wczuwanie się w doświadczenia dziecka

Cel: *Zwiększenie empatii i zrozumienia dla dzieci z SPD*

Opis: Nauczyciel wciela się w rolę dziecka z SPD, doświadczającego sytuacji, które mogą powodować trudności, takich jak intensywne światło, hałas, niewygodne ubranie itp. Ćwiczenie to ma na celu uświadomienie nauczycielowi, w jaki sposób różne bodźce mogą wpływać na dziecko.

Pytania do refleksji: *Jakie były uczucia podczas odgrywania ról? Jakie zmiany w zachowaniu mogą pomóc dziecku w codziennym funkcjonowaniu?*

Wniosek:

Ćwiczenia te mogą pomóc nauczycielom nie tylko rozpoznać trudności, z jakimi borykają się dzieci z SPD, ale także opracować konkretne strategie radzenia sobie z tymi wyzwaniami w codziennej pracy.

UMIEJĘTNOŚCI INTERPERSONALNE NAUCZYCIELI WSPIERAJĄCE UCZNIÓW Z SPD W KLASIE I W DOMU

Umiejętności miękkie nauczycieli to zdolności i zachowania, których osoby w tej dziedzinie używają do pomyślnego wykonywania swoich obowiązków. Specyficzne trudności dzieci z SPD wymagają od nauczycieli specjalnego podejścia, w celu optymalnego wsparcia ich rozwoju emocjonalnego.

**Najważniejsze umiejętności interpersonalne,
które jako nauczyciel musisz rozwijać:**

1. **Komunikacja – podstawa skutecznego nauczania**

Jasna i pozytywna komunikacja jest kluczowa w relacjach z uczniami. Nauczyciel musi być w stanie dostosować swój język do poziomu i wieku odbiorców, zarówno werbalnie, jak i niewerbalnie.

2. **Empatia i budowanie relacji w klasie**

Umiejętność wczucia się w rolę ucznia i zrozumienia jego emocji jest niezwykle ważna. Budowanie silnych relacji ze wszystkimi uczniami i tworzenie pozytywnego środowiska w klasie sprzyja efektywnej nauce.

3. **Cierpliwość i wytrwałość**

Samoregulacja emocji - naucz się rozpoznawać i zarządzać swoimi emocjami.

Empatia - spróbuj zrozumieć perspektywę ucznia – nie zamykaj się w swoim własnym świecie. To ważne dla uczniów z SPD.

Realistyczne oczekiwania - wyznaczaj realistyczne cele dla siebie i swoich uczniów, aby uniknąć frustracji.

Analiza i refleksja - czy wiesz, jak ważne jest wyciąganie wniosków z trudnych sytuacji?

Ćwiczenie 3

„Lustro” – odbicie w komunikacji

Cel: *Rozwijanie umiejętności aktywnego słuchania, empatii oraz jasnego wyrażania myśli.*

Czas trwania: 20-30 minut

Materiały: niepotrzebne

Krok 1 – Wprowadzenie (5 minut)

Podziel uczestników na pary: w każdej parze będzie nauczyciel, który będzie mówił, i nauczyciel, który będzie słuchał.

Krok 2 – Historia pewnego doświadczenia (10 minut)

Osoba, która mówi, opowiada przez 3-5 minut o jednym ze swoich doświadczeń związanych z pracą w szkole. Może to być coś pozytywnego lub trudnego, co wydarzyło się w klasie. Osoba słuchająca nie przerywa, ale słucha aktywnie, zwracając uwagę na słowa, ton głosu, gesty i emocje.

Krok 3 – Refleksja (10 minut)

Po zakończeniu opowieści słuchacz proszony jest o powtórzenie tego, co usłyszał, ale w formie refleksji: „*Rozumiem, że...*”, „*Czy dobrze zrozumiałem, że...?*”. Ważne jest, aby słuchacz starał się powtórzyć istotę przekazu, nie dodając własnych interpretacji ani nie oceniając sytuacji.

Ponadto może zapytać o uczucia towarzyszące doświadczeniu, np. „*Jak się czułeś w tej sytuacji?*” lub „*Co było dla ciebie najtrudniejsze?*”.

Krok 4 – Podsumowanie (10 minut)

Po zakończeniu refleksji obie osoby dzielą się swoimi uczuciami. Mówca może opisać, jak się czuł, gdy jego doświadczenie zostało odzwierciedlone, a słuchacz może powiedzieć, jak łatwo lub trudno było mu poprawnie zrozumieć i odzwierciedlić przesłanie.

Krok 5 – Omówienie grupowe (10 minut)

Cała grupa dzieli się swoimi wrażeniami z ćwiczenia: *Jakie były trudności w komunikacji? Co było najważniejsze w przekazaniu wiadomości? Jakie umiejętności warto rozwijać w codziennej pracy?*

Wnioski:

Aktywne słuchanie: Pomaga nauczycielom stać się bardziej uważnymi słuchaczami, co może poprawić komunikację z uczniami.

Zrozumienie emocji uczniów: Dzięki refleksji nauczyciele mogą lepiej zrozumieć emocje i potrzeby uczniów.

Zwiększanie empatii: Ćwiczenie to pomaga rozwijać empatię, ponieważ nauczyciel słuchający stara się zrozumieć punkt widzenia drugiej osoby.

Wariant: Ćwiczenie można również przeprowadzić w większej grupie nauczycieli i uczniów, organizując dyskusję na temat komunikacji w szkole, co pozwoli na wymianę doświadczeń i spostrzeżeń.

„Postaw się na miejscu innych”

Cel: Zwiększenie empatycznych umiejętności nauczycieli poprzez zrozumienie perspektyw uczniów, rodziców i innych nauczycieli

Czas trwania: 90 minut

Materiały: kartki papieru, długopisy, tablica (do zapisywania wniosków), przykładowe scenariusze sytuacji z życia szkoły

Krok 1 – Wprowadzenie i podział na grupy (10 minut)

Wprowadź temat empatii, wyjaśnij, dlaczego jest ona ważna w pracy z uczniami, a także jak ważna jest dla samych nauczycieli. Zaproponuj krótką dyskusję na temat osobistych doświadczeń związanych z empatią. Następnie podziel nauczycieli na małe grupy (4-5 osób).

Krok 2 – Przydzielanie ról (10 minut)

Każda grupa otrzymuje kartę z opisem konkretnej sytuacji dotyczącej ucznia, rodzica lub nauczyciela, np. „uczeń z nadwrażliwością sensoryczną”, „rodzic z problemami osobistymi”, „nauczyciel zmagający się z wypaleniem”. Grupy mają za zadanie wcielić się w daną rolę i omówić, jakie myśli, uczucia i potrzeby dane postaci mogą mieć w opisanej sytuacji.

Krok 3 – Symulacja (20 minut)

Każda grupa przedstawia swoją sytuację poprzez krótką scenkę. Pozostali uczestnicy mają za zadanie obserwować i zapisywać swoje wnioski i spostrzeżenia.

Ćwiczenie 3

Krok 4 - Refleksja (20 minut)

Po każdej prezentacji następuje dyskusja. Uczestnicy dzielą się swoimi odczuciami i refleksjami na temat tego, co zauważyli podczas symulacji.

Lider rozpoczyna rozmowę, zadając pytania takie jak:

Jakie emocje pojawiały się podczas wcielania się w daną rolę?

Co zaskoczyło uczestników w zachowaniu innych postaci?

Jakie wnioski można wyciągnąć na przyszłość?

Krok 5 – Podsumowanie (15 minut)

Nauczyciel zbiera wnioski z ćwiczenia i podkreśla znaczenie empatii w każdej interakcji ze studentami i współpracownikami. Uczestnicy mogą zapisać swoje refleksje i konkretne działania, które planują wdrożyć w swojej pracy.

Wniosek:

Ćwiczenie ma na celu nie tylko rozwijanie empatii, ale także budowanie lepszej atmosfery w obu grupach: nauczycieli i uczniów. Regularne organizowanie takich spotkań może przyczynić się do poprawy relacji w szkole i lepszego poczucia wsparcia dla uczniów.

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Finansowane przez Unię Europejską. Wyrażone poglądy i opinie są jednak poglądami i opiniami wyłącznie autora(-ów) i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy Unii Europejskiej lub Europejskiej Agencji Wykonawczej ds. Edukacji i Kultury (EACEA). Ani Unia Europejska, ani EACEA nie mogą ponosić za nie odpowiedzialności.

„Wyzwanie dla nauczycieli”

Cel: Wspieranie i rozwijanie umiejętności wytrwałości i cierpliwości nauczycieli

Czas trwania: 1,5 godziny

Liczba uczestników: 5-15 osób

Materiały: kartki papieru, długopisy, zegar lub stoper

Instrukcja:

Krok 1 - Wprowadzenie (15 minut)

Zapoznaj uczestników z tematem cierpliwości i wytrwałości, podając krótkie przykłady sytuacji, w których cechy te są niezbędne w pracy nauczyciela. Następnie podziel uczestników na małe grupy składające się z 3–5 osób.

Krok 2 – Wyzwanie (40 minut)

Każda grupa otrzymuje kartkę z opisem trudnej sytuacji, z jaką może się spotkać w klasie, np. uczeń, który nie chce współpracować, grupa uczniów rozpraszających lekcję, nieoczekiwana zmiana planu. Grupy mają 20 minut na opracowanie strategii radzenia sobie z sytuacją. Powinny one obejmować sposób zachowania cierpliwości i wytrwałości, również w obliczu frustracji. Po upływie czasu każda grupa przedstawia swoją sytuację i rozwiązania pozostałym uczestnikom.

Ćwiczenie 3

Krok 3 – Refleksja (20 minut)

Po prezentacjach prowadzący zadaje pytania skłaniające do refleksji:

Jaka była najtrudniejsza część opracowywania strategii?

Jakie emocje towarzyszyły burzy mózgów?

Jakie konkretne kroki można podjąć, aby rozwinąć cierpliwość w codziennej pracy?

Uczestnicy zapisują swoje myśli na kartkach.

Krok 4 – Podsumowanie (10 minut)

Wspólna dyskusja na temat tego, jak wdrażać wypracowane strategie w życie oraz jakie techniki mogą pomóc w kształtowaniu cierpliwości i wytrwałości na co dzień w szkole i w domu, by wesprzeć również rodziców.

Wnioski:

Uczestnicy mają na celu nie tylko omówienie teoretycznych aspektów cierpliwości

i wytrwałości, ale także praktyczne zastosowanie tych cech w rzeczywistych sytuacjach.

Ćwiczenie ma na celu budowanie wspólnoty

i wsparcia w trudnych momentach pracy nauczyciela, zwłaszcza w kontakcie z dziećmi z SPD.

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Finansowane przez Unię Europejską. Wyrażone poglądy i opinie są jednak poglądami i opiniami wyłącznie autora(-ów) i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy Unii Europejskiej lub Europejskiej Agencji Wykonawczej ds. Edukacji i Kultury (EACEA). Ani Unia Europejska, ani EACEA nie mogą ponosić za nie odpowiedzialności.

ROZDZIAŁ 3

SPECYFICZNE TRUDNOŚCI W UCZENIU SIĘ

DiverseMind

CZYM SĄ SPECYFICZNE TRUDNOŚCI W UCZENIU SIĘ?

Specyficzne trudności w uczeniu się (SLD) to termin ogólny obejmujący szereg schorzeń neurorozwojowych, które wpływają na zdolność jednostki do nabywania i wykorzystywania umiejętności. Trudności te nie są związane z inteligencją, ale raczej z różnicami w przetwarzaniu poznawczym.

Typy specyficznych trudności w uczeniu się (SLD):

- **Dysleksja:** Wpływa na umiejętności czytania, pisania i ortografii. Osoby z dysleksją mogą mieć problemy ze świadomością fonologiczną, dekodowaniem słów i płynnością czytania. Często mają trudności z przetwarzaniem i zapamiętywaniem słów pisanych, co prowadzi do wyzwań w zadaniach szkolnych, które wymagają rozumienia czytanego tekstu i ekspresji pisemnej. Dysleksja może również wpływać na umiejętności sekwencjonowania, utrudniając osobom wykonywanie instrukcji lub przypominanie sobie informacji we właściwej kolejności (Rose, 2009). Jest to stan trwający całe życie, ale dzięki dostosowanym interwencjom osoby mogą opracować strategie skutecznego radzenia sobie z trudnościami.
- **Dyskalkulia:** Wpływa na rozumienie matematyki i rozwiązywanie zadań związanych z liczbami. Osoby z dyskalkulią mogą mieć trudności z wyczuciem liczb, rozpoznawaniem wzorców liczbowych i wykonywaniem obliczeń arytmetycznych. Często mają trudności z zarządzaniem czasem, zarządzaniem pieniędzmi i rozwiązywaniem problemów związanych z liczbami. Stan ten może wpływać na zdolność rozumienia pojęć matematycznych, takich jak ułamki, procenty i równania, co sprawia, że postępy w nauce w przedmiotach ścisłych są szczególnie trudne.

Dysgrafia: Wpływa na pismo odręczne i umiejętności motoryczne niezbędne do pisania. Osoby z dysgrafią mogą mieć problemy z formowaniem liter, odstępami i ogólną czytelnością. Zadania związane z pisanem mogą być powolne i pracochłonne, a osoby te mogą mieć trudności z organizowaniem myśli na papierze. Może to mieć wpływ na robienie notatek, egzaminy pisemne i zadania z zakresu kreatywnego pisania. Dysgrafia jest często związana ze słabą koordynacją ruchową, co utrudnia efektywne korzystanie z narzędzi, takich jak długopisy, ołówki lub klawiatury. Schorzenie to może również powodować dyskomfort lub zmęczenie podczas pisania przez dłuższy czas (Berninger & Wolf, 2009).

Zaburzenie koordynacji rozwojowej DCD (dyspraksja): Upośledza koordynację ruchową i ruch. Osoby z dyspraksją mogą mieć trudności z wykonywaniem skoordynowanych ruchów, co wpływa na takie czynności, jak pisanie odręczne, używanie sztuców i uprawianie sportu. Może również wpływać na przejrzystość mowy i umiejętności organizacyjne. DCD często wpływa na świadomość przestrzenną, utrudniając takie zadania, jak poruszanie się po przestrzeni, łapanie przedmiotów lub uczenie się nowych umiejętności motorycznych. W środowisku edukacyjnym osoby z DCD mogą mieć trudności z zadaniami wymagającymi koordynacji ręka-oko, w tym rysowaniem, używaniem nożyczek lub graniem na instrumentach muzycznych. Ponadto DCD może wpływać na komunikację ustną, sprawiając, że mowa jest wolniejsza lub bardziej wymagająca, szczególnie w sytuacjach wysokiego napięcia (Missiuna i in., 2006).

**Specyficzne trudności w uczeniu się
nie są związane z inteligencją,
ale raczej z innym sposobem
przetwarzania poznawczego!**

SPOSOBY IDENTYFIKACJI I WSPIERANIA UCZNIÓW Z SLD

- **Dysleksja** – dotyczy przede wszystkim czytania, pisowni i pisania. Często wiąże się z trudnościami w przetwarzaniu fonologicznym, pamięci roboczej i sekwencjonowaniu, co utrudnia osobom skuteczne dekodowanie i rozpoznawanie słów (Snowling & Hulme, 2021).
- **Dyskalkulia** – wpływa na rozumienie pojęć liczbowych, utrudniając wykonywanie operacji arytmetycznych i rozwiązywanie problemów. Badania sugerują, że osoby z dyskalkulią mają problemy z wycuciem liczb, szacowaniem i przestrzenną reprezentacją danych liczbowych (Butterworth & Yeo, 2020).
- **Dysgrafia** – wpływa na pismo odręczne, pisownię i ekspresję pisemną, często powiązaną ze słabą koordynacją ruchową i trudnościami w strukturyzacji treści pisanych. Osoby z dysgrafią mogą mieć trudności z czytelnością pisma odręcznego i organizacją myśli na papierze (Snowling & Hulme, 2021).
- **Dyspraksja (zaburzenie koordynacji rozwojowej – DCD)** – wpływa na koordynację ruchową i świadomość przestrzenną, sprawiając, że zadania takie jak pisanie odręczne, wiązanie sznurowadeł i używanie narzędzi stają się szczególnie trudne. Osoby z dyspraksją często mają trudności z ruchami motorycznymi drobnymi i dużymi, co może mieć wpływ zarówno na czynności akademickie, jak i codzienne (Kirby, Sugden & Edwards, 2019).

STRATEGIE TWORZENIA ŚRODOWISK EDUKACYJNYCH SPRZYJAJĄCYCH WŁĄCZENIU SPOŁECZNEMU

1. Środowisko i materiały w klasie

Zapewnij wsparcie multisensoryczne i wizualne (dysleksja, dyskalkulia, dysgrafia)

- Aby ułatwić zrozumienie, stosuj mapy oznaczone kolorami, diagramy, mapy myśli i organizatory graficzne.
- Zaoferuj uczniom z dysleksją narzędzia zamieniające tekst na mowę oraz audiobooki lub wyjaśnienia wideo w przypadku materiałów zawierających dużo tekstu.

Zmniejsz bariery fizyczne i bariery w pisaniu (dyspraksja, dysgrafia)

- Przygotuj drukowane/cyfrowe notatki dla uczniów z dysgrafią, aby zmniejszyć konieczność pisania odręcznego.
- Przygotuj miejsca siedzące z oparciem i zapewnij uczniom z dyspraksją wygodne przejścia.

Dostosuj materiały do różnych potrzeb przetwarzania (dysleksja, dyskalkulia)

- Aby wesprzeć uczniów z dysleksją, stosuj czcionki bezszeryfowe, zwiększone odstępy i pastelowe tła.
- Zastąp skomplikowane dane liczbowe wykresami wizualnymi lub piktogramami, aby pomóc uczniom cierpiącym na dyskalkulię.

Korzystaj z technologii wspomagających (dysgrafia, dyskalkulia, dysleksja, dyspraksja)

- Pozwól uczniom z dysgrafią korzystać z narzędzi do zamiany mowy na tekst oraz pisania na klawiaturze zamiast pisania odręcznego.
- Udostępnij uczniom z dyskalkulią internetowe narzędzia graficzne i kalkulatory, które ułatwią im wykonywanie zadań opartych na liczbach.

2. Strategie nauczania

Stosuj instrukcje krok po kroku (dysleksja, dyspraksja, dyskalkulia, dysgrafia)

- Udzielaj uczniom z dysleksją i dyspraksją jasnych, zwięzłych instrukcji krok po kroku, z dołączonymi wskazówkami wizualnymi.
- Użyj osi liczbowych, list kontrolnych i przewodników, aby pomóc uczniom z dyskalkulią i dysgrafią zorganizować swoją pracę.

Zachęcaj do alternatywnych sposobów demonstrowania wiedzy (dysgrafia, dyskalkulia, dysleksja, dyspraksja)

- Pozwól uczniom z dysgrafią na wykonywanie zadań za pomocą prezentacji ustnych, filmów lub map myśli zamiast pisemnych raportów.
- W przypadku uczniów z dyskalkulią stosuj ćwiczenia geograficzne typu „przeciągnij i upuść”, zamiast wymagać od nich precyzyjnych obliczeń.
- Zaoferuj opcje odpowiedzi werbalnej uczniom cierpiącym na dyspraksję, którzy mają trudności z wykonywaniem zadań związanych z motoryką małą.

Stosuj zadania pomocowe dotyczące czytania i pisania (dysleksja, dysgrafia, dyspraksja)

- Przygotuj początki zdań i arkusze do uzupełniania luk dla uczniów z dysleksją i dysgrafią.
- Pozwól uczniom z dyspraksją korzystać z gotowych map i opisanych diagramów zamiast wymagać od nich rysowania skomplikowanych wizualizacji.

Używaj praktycznych i rzeczywistych przykładów (dyspraksja, dyskalkulia, dysleksja)

- Zapewnij uczniom z dyspraksją zajęcia dotykowe, np. modelowanie terenu z użyciem gliny.
- Nauczaj pojęć geograficznych, np. skali map, wykorzystując odległości w świecie rzeczywistym, aby pomóc uczniom z dyskalkulią zrozumieć liczby.
- Zaoferuj uczniom z dysleksją, którzy mają trudności z czytaniem treści tekstowych, lektury w parach lub wyjaśnienia w formie filmów.

3. Strategie oceny i egzaminów testowych

Zapewnij dodatkowy czas i elastyczne formaty testowania (dysgrafia, dyskalkulia, dysleksja, dyspraksja)

- Daj uczniom z dysgrafią więcej czasu na zadania wymagające pisania.
- Pozwól uczniom z dyskalkulią na korzystanie z kalkulatorów lub arkuszy informacyjnych w przypadku pytań wymagających znajomości liczb.
- Zaoferuj uczniom z dyspraksją możliwość udziału w badaniach ustnych w celu zmniejszenia obciążenia małych narządów ruchu.

Stosuj pytania o strukturze wstępnej i oparte na wizualizacji (dysleksja, dyskalkulia, dysgrafia)

- Przygotuj wstępnie opisane wykresy, mapy i częściowo wypełnione tabele dla uczniów z dysgrafią.
- Aby wspierać uczniów z dysleksją, stosuj kolorowe wizualizacje i mniej pisemnych instrukcji.
- Zaoferuj uczniom z dyskalkulią przewodniki krok po kroku ułatwiające rozwiązywanie problemów.

Zmniejsz obciążenie pamięci za pomocą materiałów referencyjnych (dyskalkulia, dysleksja, dyspraksja)

- Pozwól uczniom z dyskalkulią na korzystanie z arkuszy wzorów i przykładów obliczeń.
- Zapewnij uczniom drukowane podsumowania dotyczące dysleksji lub listy kluczowego słownictwa.
- Użyj map wizualnych z czytelnymi etykietami, aby pomóc uczniom z dyspraksją w poruszaniu się po danych przestrzennych.

Oceniaj zrozumienie na wiele sposobów (dysgrafia, dysleksja, dyspraksja)

- Pozwól uczniom z dysgrafią na korzystanie z nagrań ustnych, diagramów lub punktów wypunktowanych zamiast odpowiedzi w formie eseju.
- Zapewnij uczniom cierpiącym na dysleksję interaktywne oceny, np. ćwiczenia dopasowujące.

4. Kultura w klasie i wsparcie emocjonalne

Wspieraj nastawienie na rozwój i zmniejszaj lęk (dysleksja, dyskalkulia, dyspraksja, dysgrafia)

- Doceniaj wysiłek, kreatywność i umiejętność rozwiązywania problemów, zamiast skupiać się na szybkości lub charakterze pisma.
- Normalizuj różne style uczenia się, dzieląc się przykładami osób, które odniosły sukces dzięki tym stylom uczenia się (np. Richard Branson, Daniel Radcliffe).

Zachęcaj do rówieśniczego wsparcia i współpracy (dysleksja, dyskalkulia, dysgrafia, dyspraksja)

- W czasie nauki korzystaj z pomocy kolegów, aby pomóc uczniom z dysleksją i dysgrafią robić notatki lub organizować pracę.
- Połącz uczniów z dyskalkulią w pary, aby wspólnie mogli wykonywać zadania oparte na liczbach. W ten sposób umożliwisz im wspólną naukę.
- Stosuj grupowe ćwiczenia mapowania, aby pomóc uczniom z dyspraksją w zrozumieniu pojęć przestrzennych.

Stwórz bezpieczne, wolne od osądów środowisko edukacyjne (dysleksja, dyskalkulia, dysgrafia, dyspraksja)

- Unikaj stawiania uczniów z dyskalkulią w trudnej sytuacji, gdy muszą odpowiadać na pytania matematyczne z pamięci.
- Upewnij się, że uczniowie z dyspraksją czują się komfortowo, prosząc o dostosowanie się do wymagań podczas zadań praktycznych.
- Zezwól na prywatne dyskusje, podczas których uczniowie będą mogli wyrazić, jakie wsparcie jest dla nich najlepsze.

Naucz umiejętności samorzeczności (dysleksja, dyskalkulia, dysgrafia, dyspraksja)

- Zachęcaj uczniów z dysleksją i dysgrafią do zabiegania o pomoc w formie technologii wspomagających.
- Naucz uczniów z dyskalkulią, jak skutecznie korzystać z materiałów źródłowych przy wykonywaniu zadań opartych na liczbach.
- Wspieraj uczniów z dyspraksją w tworzeniu planów organizacyjnych do pracy opartej na projektach.

PRACA NAD SAMOROZWOJEM NAUCZYCIELI, WSKAZÓWKI I ZALECENIA, PRZYKŁADOWE ZACHOWANIA ORAZ PROPONOWANE DZIAŁANIA I ODPOWIEDZI NAUCZYCIELI

Praca nad samorozwojem nauczyciela

- Poszerz swoją wiedzę na temat SLD poprzez kursy, webinaria i podręczniki z zakresu psychologii edukacyjnej.
- Weź udział w praktyce refleksyjnej – oceń i dostosuj swoje nauczanie, aby wspierać różnorodnych uczniów.
- Współpracuj ze specjalistami (np. pedagogami specjalnymi, terapeutami zajęciowymi) w celu opracowania strategii inkluzyjnych.
- Rozwijaj empatię poprzez słuchanie doświadczeń uczniów i korzystanie z narzędzi symulacyjnych, które naśladują wyzwania związane z SLD.

Porady i zalecenia

- Stosuj wielozmysłowe metody nauczania (wzrokowe, słuchowe, kinestetyczne) w celu zwiększenia zrozumienia.
- Zapewnij jasne, spójne procedury i ustrukturyzowane lekcje z instrukcjami krok po kroku.
- Zaoferuj dodatkowy czas i alternatywy dla zadań (np. prezentacje ustne zamiast pisemnych raportów).
- Korzystaj z technologii wspomagających (np. narzędzi zamieniających mowę na tekst, audiobooków, aplikacji matematycznych).

PRACA NAD SAMOROZWOJEM NAUCZYCIELI, WSKAZÓWKI I ZALECENIA, PRZYKŁADOWE ZACHOWANIA ORAZ PROPONOWANE DZIAŁANIA I ODPOWIEDZI NAUCZYCIELI

Przykładowe oświadczenia/zachowania

- „Zauważyłem, że Jacek ma problemy z przepisywaniem z tablicy i poprawnym pisanem słów.” (możliwa dysleksja)
- „Pismo Sama jest trudne do odczytania i powoduje u niego frustrację.” (możliwa dysgrafia)
- „Ewa liczy na palcach i unika zadań matematycznych.” (możliwa dyskalkulia)
- „Lilka często upuszcza przedmioty i ma problemy z wykonywaniem zadań wymagających małej motoryki.” (możliwe DCD)

Możliwe działania i reakcje

- Zapewnij zróżnicowane nauczanie dostosowane do potrzeb każdego ucznia
- Podziel zadania na mniejsze kroki i ciesz się postępami, a nie tylko wynikami.
- Współpracuj z personelem pomocniczym w celu stworzenia Indywidualnego Planu Edukacyjnego-Terapeutycznego (IPET).
- Zachęcaj do wsparcia ze strony rówieśników i pozytywnego wzmacniania, aby zwiększyć poczucie własnej wartości.
- Regularnie dokumentuj obserwacje i komunikuj się z rodzinami, aby zapewnić spójność wsparcia.

ROZPOZNAWANIE I ROZWIJANIE MOCNYCH STRON UCZNIÓW Z DYSLEKSJĄ

Aktywność 1 Zajęcia wstępne (5 minut)

Ta aktywność powinna zainteresować uczniów i zaangażować ich w nawiązanie do tematu z poprzedniej lekcji. Praca w parach jest tutaj pomocna, aby pomóc uczniom w trudnościach z zapamiętywaniem. Aktywność początkowa jest wizualna, obejmuje dyskusję.

Aktywność 2 Dopasowanie siły do strategii (20 minut)

Zadanie „Spraw, żeby to zadziało”

Instrukcje:

Każda grupa otrzymuje karty lub listę zawierającą:

- Wspólne mocne strony uczniów dyslektycznych;
- Typowe zadania w klasie, np. czytanie ze zrozumieniem, robienie notatek, testy ortograficzne, projekty grupowe;

Zadanie: Dopasuj każdą mocną stronę do sposobu, w jaki uczeń może skutecznie podejść do zadania lub wnieść swój wkład w jego wykonanie.

Przykładowe dopasowania:

- **Myśliciel kreatywny** → Używaj map myśli lub wizualnego opowiadania historii, aby podsumować lekturę
- **Dobry komunikator werbalny** → Dziel się pomysłami ustnie, zamiast udzielać pisemnych odpowiedzi
- **Myśliciel o szerokim obrazie** → Prowadź dyskusje grupowe lub prezentacje
- **Siła artystyczna** → Zaprojektuj materiały wizualne, plakaty lub ilustracje do treści zajęć

Wynik:

Zestaw strategii nauczania, które opierają się na tym, co uczniowie robią dobrze, zamiast „naprawiać” to, z czym mają problemy.

ROZPOZNAWANIE I ROZWIJANIE MOCNYCH STRON UCZNIÓW Z DYSLEKSJĄ

Aktywność 3: Refleksja i zastosowanie (15–20 minut)

Zadanie „Jutro klasa” - praca w parach

Instrukcje: Poproś uczestników o opisanie lub omówienie:

- uczniów, z którymi pracowali i którzy mają dysleksję,
- jedną z mocnych stron, którą zaobserwowali u tych uczniów,
- temat lub zadanie, które było wyzwaniem,
- jeden ze sposobów, w jaki mogą dostosować zadanie, aby wykorzystać siłę ucznia.

Opcjonalnie:

Wymieniajcie się pomysłami w małych grupach lub umieszczajcie je na Ścianie siły, aby uzyskać inspirację.

Wnioski:

Dysleksja może stanowić wyzwanie w czytaniu i pisaniu, ale ma też niesamowity potencjał. Kiedy rozpoznajemy i rozwijamy mocne strony uczniów z dysleksją, tworzymy inkluzywne, inspirujące klasy, w których każdy może się rozwijać.

ROZPOZNAWANIE I RADZENIE SOBIE ZE SŁABYMI STRONAMI UCZNIÓW Z DYSLEKSJĄ

Aktywność 1: Symulacja i dyskusja „W ich butach” (15–20 minut)

Cel: Budowanie empatii i zrozumienie, w jaki sposób dysleksja wpływa na naukę.

Instrukcje: Zadawaj nauczycielom krótkie zadania związane z czytaniem lub pisanem, które naśladują wyzwania związane z dysleksją, takie jak:

Pomieszane litery i odstępy

Tekst napisany lustrzanym odbiciem lub nietypowymi czcionkami

Instrukcje z brakującymi lub pomieszanymi słowami

Pat decided time move life. tired stresses
job dreamed travel guide! world, meet new
people, experience cultures far lands day's
work belief. needed find opportunity new life
world. miracle, day Pat learned travel agency
block home looking travel guide! stop?
Sicily! adventures!

Pytania do omówienia:

Jak się wtedy czułeś?

Jak wpłynęło to na Twoją koncentrację, pewność siebie i motywację?

Jakie strategie mogłyby Ci pomóc?

Wnioski:

Ćwiczenie pomaga nauczycielom rozpoznać trudności z przetwarzaniem, płynnością i pamięcią roboczą, z jakimi zmagają się wielu uczniów z dysleksją. Pobudza do zastanowienia się nad wspierającymi je praktykami nauczania.

ROZPOZNAWANIE I RADZENIE SOBIE ZE SŁABYMI STRONAMI UCZNIÓW Z DYSLEKSJĄ

Aktywność 2: Studium przypadku „Znajdź i wspieraj” (15–20 minut)

Cel: *Identyfikacja konkretnych słabości i zastosowanie praktycznych interwencji w klasie.*

Instrukcje:

Przygotuj 2–3 krótkie profile uczniów, z których każdy będzie opisywał ucznia z typowymi trudnościami związanymi z dysleksją, takimi jak:

- Niska prędkość czytania
- Trudności z pisownią
- Problem z kopiowaniem z tablicy
- Mieszanie liter lub sekwencjonowanie

Zadanie dla nauczycieli: Do każdego profilu napisz:

- Zaobserwowaną słabą cechę
- Jej wpływ na naukę w klasie
- Co najmniej jedną strategię wsparcia (np. kolorowe nakładki, narzędzia do dyktowania, audiobooki, nauka wielozmysłowa)

Przykładowe dopasowania strategii:

Trudności z pisownią → Używaj narzędzi do zamiany mowy na tekst lub skup się na interwencjach opartych na fonetyce

Szybkość czytania → Zapewnij dłuższy czas czytania lub przeczytaj materiały na głos

Wnioski:

Ćwiczenie daje nauczycielom możliwość wykrywania wczesnych oznak dysleksji i reagowania na nie praktycznymi i inkluzywnymi rozwiązaniami.

ROZPOZNAWANIE I ROZWIJANIE MOCNYCH STRON UCZNIÓW Z DYSKALKULIĄ

♦ Część 1: Szybki start – dyskusja „Więcej niż liczby” (10 minut)

Cel: *Przeniesienie akcentu z deficytów na mocne strony, postrzeganie dyskalkulii jako różnicy w uczeniu się, a nie ograniczenia.*

Aktywność: Burza mózgów w grupie lub ćwiczenie „Myśl w parach i dziel się”

Polecenie: *„Wymień umiejętności i cechy, które są często mocne u uczniów z dyskalkulią”.*

Oczekiwane mocne strony mogą obejmować:

- Kreatywność i wyobraźnię
- Silne zdolności werbalne i opowiadanie historii
- Empatię i współpracę
- Myślenie o szerszej perspektywie
- Talenty artystyczne lub muzyczne

♦ Część 2: Warsztat strategii opartych na mocnych stronach (20 minut)

Aktywność: Zadanie w małej grupie „Dopasuj siłę”

Instrukcje: Każda grupa otrzymuje zestaw mocnych stron i zestaw zadań matematycznych do wykonania w klasie, np. rozwiązywanie zadań tekstowych, nauka tabliczki mnożenia, rozumienie czasu, rozumowanie przestrzenne.

Zadanie: Dopasuj każdą mocną stronę do strategii wspierania danego ucznia w matematyce.

ROZPOZNAWANIE I ROZWIJANIE MOCNYCH STRON UCZNIÓW Z DYSKALKULIĄ

Przykłady:

- **Dobrze rozwinięte umiejętności werbalne** → Wykorzystuj opowiadanie historii do rozwiązywania problemów matematycznych.
- **Kreatywność** → Pozwól uczniom zaprojektować własną grę planszową, wykorzystując koncepcje matematyczne.
- **Empatia** → Korzystaj z korepetycji rówieśniczych lub grupowego rozwiązywania problemów.

Rezultat: Zestaw narzędzi opartych na mocnych stronach, dostosowanych do tej konkretnej klasy.

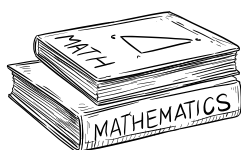
♦ Część 3: Refleksja i planowanie (15–20 minut)

Aktywność: Osobista refleksja i plan działania

Instrukcje: Każdy uczestnik zapisuje:

1. Jedną z mocnych stron, której zaczniesz szukać u uczniów z dyskalkulią.
2. Jedną adaptację lub strategię, którą wypróbujesz w klasie, bazując na tej mocnej stronie.
3. Potencjalną barierę oraz informacje jak ją pokonać.

Wskazówki: Na zakończenie możliwa jest opcjonalna dyskusja w parach lub dzielenie się przemyśleniami.

I can do this

ROZPOZNAWANIE I RADZENIE SOBIE ZE SŁABYMI STRONAMI UCZNIÓW Z DYSKALKULIĄ

„Wejdź w ich buty” Wsparcie uczniów z dyskalkulią

Część 1: Aktywność zwiększająca świadomość (10–15 minut)

Cel: Pomoc nauczycielom w radzeniu sobie z poczuciem niepokoju, zagubienia i frustracji, których mogą doświadczać uczniowie z dyskalkulią.

Instrukcje: Uczestnicy wykonują krótką symulowaną aktywność matematyczną z następującymi zadaniami: *Odwrócone cyfry (np. 41 zamiast 14), Podstawowe fakty czasowe pod presją, Zadania z mylącymi układami przestrzennymi*

Pytania do omówienia:

- Jak się czułeś wykonując to zadanie?
- Co pomogło, a co pogorszyło sprawę?
- Czego może potrzebować uczeń w takich sytuacjach?

Część 2: Określ wyzwania (15–20 minut)

Instrukcje: Każda grupa otrzymuje karty lub slajdy zawierające: Częstą trudność (np. słabe wyczucie liczb, problemy z sekwencjonowaniem, trudności z określeniem czasu)

Scenariusz, np. „Adam gubi się podczas liczenia wstecz”

Zadanie: Dopasuj poziom trudności do rzeczywistej sytuacji z klasy i zastanów się, w jaki sposób można go rozwiązać.

Przykładowe wsparcie:

- “Użyj linii liczbowych, manipulatorów lub aplikacji, aby zwizualizować ilości”
- “Poświęć więcej czasu i ogranicz liczbę czynności wymagających określonego czasu”
- “Używaj wizualnych harmonogramów lub zegarów analogowych z wyraźnymi przyrostami”

ROZPOZNAWANIE I ROZWIJANIE MOCNYCH STRON UCZNIÓW Z DYSGRAFIĄ

“Zbierz próbki pisma”

Część 1: Aktywność zwiększająca świadomość (10–15 minut)

Cel: Pomoc nauczycielom w ustaleniu dysgrafii jako głównej trudności, a nie innych SLD. Uczniowie będą również zachęceni do sprawdzania różnic w ocenach podczas korzystania z technologii wspomagających.

Aktywność: Kreatywne pisanie multisensoryczne

Instrukcje: Uczestnicy wykonują krótką, 250-wyrazową aktywność pisemną:

- 100 różnych słów musi być napisanych ręcznie
- Uczniom należy zapewnić wskazówki wizualne: inspirujące obrazy itp.

Pytania do omówienia:

Jak się czułeś wykonując to zadanie?

Co pomogło, a co pogorszyło sprawę?

Czego może potrzebować uczeń w takich sytuacjach?

ROZPOZNAWANIE I RADZENIE SOBIE ZE SŁABYMI STRONAMI UCZNIÓW Z DYSGRAFIA

Część 2: Zidentyfikuj wyzwania (15–20 minut)

Cele: Zrozumienie, jak słabości ujawniają się na zajęciach i jak odpowiednio dostosować ocenianie do indywidualnych trudności i postępów uczniów.

Aktywność: Uczestnicy zidentyfikują 3 wyzwania, z jakimi borykają się uczniowie z dysgrafią

Instrukcje: Niektórzy nauczyciele otrzymają pracę napisaną przez ucznia z dysgrafią, inni otrzymają tę samą pracę, ale w formie drukowanej. Uczestnicy będą oceniać przedstawione im prace według standardowych kryteriów oceniania.

Zadanie: Porównaj oceny części pisemnej i maszynowej.

Pytania do dyskusji:

Jak różne formy wykonania zadania wpływają na efekt końcowy i ocenę pracy? Jakie refleksje nasuwają się dzięki tym doświadczeniom?

ROZPOZNAWANIE I ROZWIJANIE MOCNYCH STRON UCZNIÓW Z DYSPRAKSJĄ

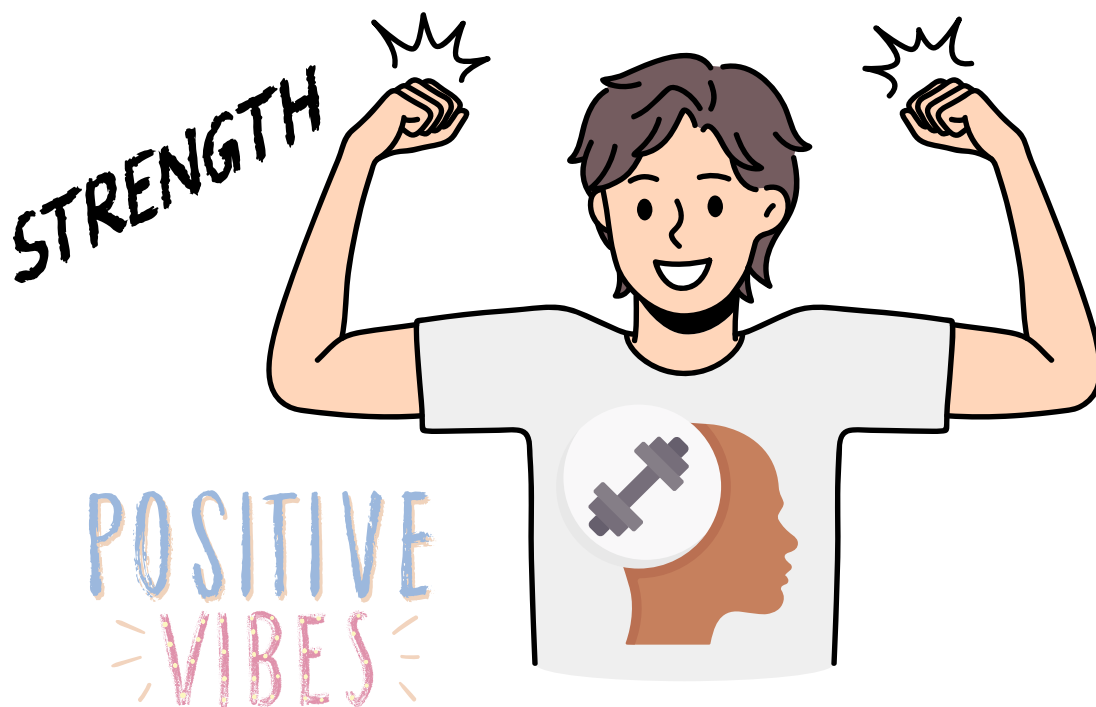
Część 1: Zidentyfikuj wyzwania (15–20 minut)

Cel: Zrozumienie, jak słabości ujawniają się na zajęciach i jak odpowiednio dostosować ocenianie

Aktywność: Uczestnicy zidentyfikują 3 wyzwania, z jakimi borykają się uczniowie z DCD (dyspraksją)

Instrukcje: Nauczycielom zostają przedstawione spostrzeżenia ekspertów na temat trudności, jakich doświadczają uczniowie z DCD.

Zadanie: Obserwuj, rozpoznaj i zidentyfikuj 5 obszarów w swojej praktyce, w których możesz stać się bardziej świadoma/y DCD.

ROZPOZNAWANIE I RADZENIE SOBIE ZE SŁABYMI STRONAMI UCZNIÓW Z DYSPRAKSJĄ

Obszar trudności dla uczniów z dyspraksją	Możliwe strategie
Strategie wsparcia dla uczniów, którzy mają trudności z pisanem odręcznym ze względu na trudności z chwytem, odstępami i kształtem liter.	• Stosuj adaptacyjne uchwyty ołówków (np. uchwyty trójkątne, piankowe lub ołówki obciążone). • Aby zachęcić do bardziej naturalnego chwytu, spróbuj używać krótszych i grubszych ołówków.
Trudności z robieniem notatek i przepisywaniem z tablicy, co może mieć wpływ na nadążanie za zajęciami	• Udostępnij alternatywne opcje robienia notatek. Udostępnij wydrukowane lub cyfrowe materiały informacyjne zawierające kluczowe informacje, aby zmniejszyć potrzebę kopiowania. • Podziel się notatkami przygotowanymi przez nauczyciela przed lub po lekcji. • Użyj notatek z lukami przy wpisywaniu kluczowych terminów, aby uczniowie musieli uzupełniać tylko najważniejsze informacje.
Problemy z pisanem. Problemy z postrzeganiem przestrzennym (np. organizowanie pracy na stronie, układanie liczb w zadaniach matematycznych). Problemy z przepisywaniem z tablicy lub szybkim robieniem notatek.	• Zaoferuj banki słów i listy kontrolne. Udostępnij listy słów kluczowych związanych z tematem. • Użyj prostej listy kontrolnej, aby przypomnieć im, co należy uwzględnić (np. „Czy moje zdanie zaczyna się wielką literą? Czy uwzględniłem szczegóły?”).
Trudności z funkcjami wykonawczymi, wykonywaniem poleceń, przetwarzaniem sensorycznym	• Zamiast skomplikowanych, wieloetapowych instrukcji podawaj instrukcje składające się z jednego kroku. • Poproś o powtórzenie instrukcji, aby potwierdzić, czy je zrozumieli. • Zamiast samych instrukcji słownych stosuj wskazówki wizualne i demonstracje.

UMIEJĘTNOŚCI INTERPERSONALNE NAUCZYCIELI WSPIERAJĄCE UCZNIÓW W KLASIE I W DOMU

Uczniowie z SLD korzystają ze spójnej, wspierającej komunikacji i strategii, które redukują frustrację i budują poczucie własnej wartości. Te techniki umiejętności miękkich pomagają stworzyć inkluzywne, wzmacniające środowisko.

1. Aktywne słuchanie: Potwierdza wyzwania stawiane uczniom i buduje zaufanie.

Wskazówka dla klasy:

- Poświęć pełną uwagę i przeznacz więcej czasu na wyrażenie myśli.
- Uznaj swoje uczucia: „Słyszałem, że było ciężko – przepracujmy to razem”.

W domu: Pozwól dzieciom rozmawiać o frustracjach, ale nie spiesz się z ich rozwiązywaniem.

2. Empatia i cierpliwość: Zmniejsza niepokój i wspomaga regulację emocji.

Wskazówka dla klasy:

- Unikaj osądzania; reaguj spokojnie na błędy lub zachowania niezgodne z przeznaczeniem.
- Zaproponuj przerwy, gdy pojawią się oznaki przeciążenia.

W domu: Uspokajaj, nie porównuj. Spokojny ton czyni cuda.

3. Jasna, pozytywna komunikacja: Zapobiega nieporozumieniom i wspomaga koncentrację.

Wskazówka dla klasy:

- Podawaj krótkie instrukcje krok po kroku.
- W miarę możliwości korzystaj z pomocy wizualnych i pisemnych wskazówek.

W domu: Stosuj listy kontrolne i harmonogramy, aby utrwalić zadania.

4. Wzmocnienie pozytywne: Buduje poczucie własnej wartości i zachęca do wysiłku.

Wskazówka dla klasy:

- Chwal konkretne zachowania: „Świetna robota, wykorzystałeś swoją strategię!”

5. Wsparcie regulacji emocjonalnej

SpLD często wiążą się z frustracją emocjonalną.

Wskazówka dla klasy:

- Naucz prostych strategii radzenia sobie (głębokie oddechy, bezpieczna przestrzeń).
- Normalizuj błędy jako część uczenia się.

W domu: stosuj stałe rutyny i spokojnie rozmawiaj o silnych emocjach.

6. Elastyczność

Wspiera uczniów, którzy uczą się lub zachowują inaczej.

Wskazówka dla klasy:

- Zaproponuj alternatywne sposoby wykonania zadań (ustne, wizualne, praktyczne).
- Dostosuj tempo i oczekiwania do potrzeb.

W domu: Dostosuj obowiązki i naukę do swoich mocnych stron i poziomu energii.

7. Budowanie relacji

Zaufanie zwiększa zaangażowanie i motywację.

Wskazówka dla klasy:

- Okazuj zainteresowanie ich hobby i mocnymi stronami.
- Przywitaj ich po imieniu, świętuj małe postępy.

W domu: Regularnie spędzaj czas sam na sam z dzieckiem.

8. Współpracuj z rodzinami

Wzmacnia spójność i wspólne strategie.

Wskazówka dla klasy:

- Utrzymuj komunikację prostą i skoncentrowaną na rozwiązaniach.
- Dziel się wyzwaniem i sukcesami.

W domu: Powiedz nauczycielom, co pomaga Twojemu dziecku zachować spokój i koncentrację.

Podsumowanie:

Umiejętności miękkie nie są tylko dla uczniów – są niezbędnym zestawem narzędzi dla nauczycieli i rodziców wspierających uczniów z SLD. Dzięki empatii, strukturze i zachęce możemy stworzyć przestrzeń, w którym każdy uczeń może się rozwijać.

ROZDZIAŁ 4

ZESPÓŁ NADPOBUDLIWOŚCI PSYCHORUCHOWEJ Z DEFICYTEM UWAGI (ADHD)

DiverseMind

CZYM JEST ADHD?

Zespół nadpobudliwości psychoruchowej z deficytem uwagi (ADHD) to choroba neurorozwojowa, która wpływa na koncentrację, kontrolę impulsów i poziom energii. Jest często diagnozowana w dzieciństwie, ale może utrzymywać się do wieku dorosłego. Osoby z ADHD mogą mieć problemy z:

- Uwagą
- Organizacją
- Postępowaniem zgodnym z instrukcjami
- Wykonywaniem zadań

Osoby z ADHD łatwo się rozpraszają, zapominają lub popełniają nieostrożne błędy. Nadpobudliwość u dzieci, objawia się nadmiernym ruchem, niepokojem lub niezdolnością do siedzenia. U dorosłych może objawiać się wewnętrznym niepokojem lub trudnościami z relaksem. Impulsywność może prowadzić do mówienia poza kolejnością, przerywania rozmów lub podejmowania szybkich decyzji bez rozważenia konsekwencji.

Dokładna przyczyna ADHD nie jest w pełni poznana, ale badania sugerują, że wynika ona z połączenia czynników genetycznych, neurologicznych i środowiskowych. Badania pokazują, że ADHD jest w dużym stopniu dziedziczne, a obrazowanie mózgu ujawnia różnice w obszarach odpowiedzialnych za uwagę i kontrolę impulsów, szczególnie w regulacji dopaminy. Ponadto prenatalna ekspozycja na tytoń, alkohol lub inne substancje, a także przedwczesny poród i niska masa urodzeniowa zostały powiązane ze zwiększonym ryzykiem rozwoju ADHD.

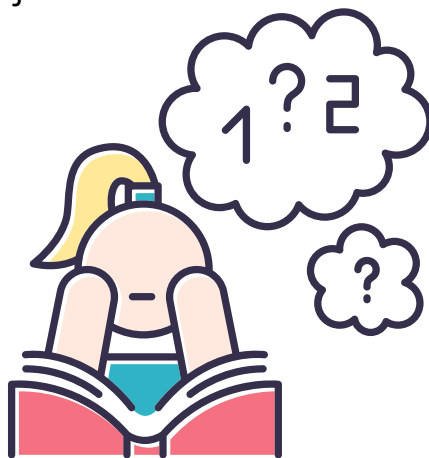

Diagnozę stawia się na podstawie oceny klinicznej, obejmującej ocenę objawów, przegląd historii choroby oraz opinie rodziców, nauczycieli lub opiekunów.

Leczenie zazwyczaj obejmuje **połączenie terapii behawioralnej, leków i zmian stylu życia**. Leki pobudzające, takie jak metylofenidat (Ritalin) i amfetaminy (Adderall), są powszechnie przepisywane w celu poprawy koncentracji i samoregulacji. Dostępne są również leki niestymulujące. Terapia behawioralna pomaga osobom rozwijać mechanizmy radzenia sobie, poprawiać zarządzanie czasem i wzmacniać umiejętności społeczne.

Pomimo wyzwań, ADHD nie definiuje potencjału danej osoby. Wiele osób z ADHD osiąga sukcesy w kreatywnym i dynamicznym środowisku, korzystając ze swojej zdolności adaptacji, umiejętności rozwiązywania problemów i dużej energii. **Wczesna diagnoza i odpowiednie wsparcie** mogą znacząco poprawić jakość życia, pomagając osobom wykorzystać swoje mocne strony, jednocześnie skutecznie radząc sobie z objawami.

Zespół nadpobudliwości psychoruchowej z deficytem uwagi (ADHD) dotyka około 5-7% dzieci i 2-5% dorosłych na całym świecie.

IDENTYFIKACJA I WSPIERANIE UCZNIÓW Z ADHD

Aby rozpoznać i wesprzeć uczniów z ADHD, konieczne jest połączenie obserwacji, oceny i dostosowanych interwencji.

Identyfikacja uczniów z ADHD:

Obserwacja objawów:

- Brak uwagi (trudności w skupieniu uwagi, nieuważne błędy, zapominalstwo)
- Nadpobudliwość (niepokój, nadmierna gadatliwość, trudności z utrzymaniem pozycji siedzącej)
- Impulsywność (przerywanie, trudności z czekaniem na swoją kolej, ryzykowne zachowania)

Nauczyciele i rodzice

Zbierz opinie od nauczycieli, rodziców i opiekunów dotyczące wzorców zachowań w różnych sytuacjach.

Oceny standaryzowane

Do oceny objawów należy stosować skale oceny ADHD, np. Skala oceny Vanderbilt lub Skala oceny Connersa.

Ocena psychoedukacyjna

Psycholog lub specjalista może przeprowadzić ocenę poznawczą i behawioralną w celu potwierdzenia diagnozy.

Strategie wsparcia dla uczniów z ADHD:

Strategie klasowe

- **Elastyczne miejsce do nauki:** Aby dostosować się do niespokojnych ruchów, należy korzystać z biurek do pracy na stojąco lub urządzeń do ćwiczeń uspokajających.
- **Przejrzyste instrukcje:** Korzystaj z prostych, szczegółowych instrukcji z pomocą wizualną.
- **Ustrukturyzowana rutyna:** Utrzymuj stały harmonogram, aby ograniczyć rozproszenia.
- **Częste przerwy:** Rób krótkie przerwy, które pomogą uczniom skupić się i samoregulować.
- **Dzielenie zadań:** Dziel duże zadania na mniejsze, łatwiejsze do opanowania części.
- **Preferowane miejsca:** Umieść ucznia blisko nauczyciela i z dala od elementów rozpraszających uwagę.

Wsparcie behawioralne i społeczne

Wzmocnienie pozytywne: Nagradzaj wysiłek i postęp, a nie tylko wyniki.

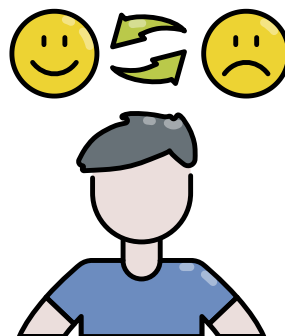
Narzędzia do samodzielnego monitorowania: zachęcaj do korzystania z planerów, list kontrolnych i timerów do zarządzania zadaniami.

Szkolenie z zakresu umiejętności społecznych: udzielaj wskazówek dotyczących kolejności wypowiadania się, słuchania i regulacji emocji.

Wsparcie rodzicielskie i zewnętrzne

Regularna komunikacja: Współpracuj z rodzicami, aby zachować spójność między domem a szkołą.

Poradnictwo lub terapia: Terapia behawioralna może pomóc w kontrolowaniu emocji i impulsów.

STRATEGIE TWORZENIA ŚRODOWISK EDUKACYJNYCH SPRZYJAJĄCYCH WŁĄCZENIU SPOŁECZNEMU

Przede wszystkim, kluczowe jest wyjaśnienie, że tworzenie inkluzywnego środowiska edukacyjnego dla uczniów z ADHD obejmuje strategie, które wspierają ich wyjątkowe potrzeby, jednocześnie przynosząc korzyści wszystkim uczniom. W ten sposób uczeń nie będzie czuł się inny i odizolowany od reszty kolegów z klasy.

Jedną z najpowszechniejszych i najnowocześniejszych linii działania jest Universal Design for Learning (UDL). Strategie te tworzą elastyczne doświadczenia edukacyjne, które dostosowują się do różnych stylów uczenia się.

Różnorodne środki reprezentacji: prezentowanie informacji w różnych formatach – tekst, dźwięk, wizualizacje, działania praktyczne.

Różnorodne środki działania i ekspresji: Pozwól uczniom wykazać się zrozumieniem na różne sposoby – poprzez prezentacje ustne, projekty, twórcze pisanie, media cyfrowe.

Różne sposoby zaangażowania: Pozwól uczniom wybierać tematy zadań, zapewnij im możliwość nauki w formie gier i zachęcaj do współpracy.

Uniwersalne projektowanie dla edukacji (UDL) promuje równość, zapewniając uczniom wiele sposobów angażowania się, uczenia się i wyrażania swojej wiedzy. Zwiększa dostępność w edukacji dla wszystkich uczniów.

Oto kilka kluczowych podejść uwzględniających różne obszary:

Struktura i organizacja klasy:

Przewidywalne rutyny: Ustal jasne harmonogramy i rutyny, aby ograniczyć niepokój i rozproszenie uwagi.

Elastyczne miejsca do nauki: Pozwól uczniom wybierać takie układy miejsc siedzących, które ułatwiają im koncentrację, np. biurka do pracy na stojąco lub siedzenia odporne na ruchy.

Zminimalizuj bałagan: utrzymuj porządek w miejscu nauki, aby ograniczyć czynniki rozpraszające uwagę.

Strategie edukacyjne:

Dzielenie informacji: Podziel lekcje na mniejsze, łatwiejsze do opanowania części z jasno określonymi celami.

Nauka wielozmysłowa: korzystaj z pomocy wizualnych, zajęć praktycznych i ruchu, aby zaangażować różne style uczenia się.

Częste przerwy: Zachęcaj uczniów do robienia krótkich przerw na ruch, aby pomóc im się skupić.

Wykorzystanie timerów: zapewnij uczniom narzędzia do zarządzania czasem, które pomogą im trzymać się planu.

Wsparcie behawioralne i emocjonalne:

Wzmocnienie pozytywne: Doceniaj i nagradzaj wysiłki, a nie tylko wyniki.

Jasne i spójne zasady: Ustal jasne oczekiwania za pomocą wizualnych przypomnień.

PRACA NAD SAMOROZWOJEM NAUCZYCIELI, WSKAZÓWKI I ZALECENIA, PRZYKŁADOWE ZACHOWANIA ORAZ PROPONOWANE DZIAŁANIA I ODPOWIEDZI NAUCZYCIELI

WSKAZÓWKI

1

Poszerz swoją wiedzę: Bądź na bieżąco z tematem ADHD, uczestnicząc w warsztatach i kursach online.

2

Wspieraj cierpliwość: Uczniowie z ADHD mogą mieć problemy z koncentracją, impulsywnością i nadpobudliwością. Praktykuj cierpliwość i zrozumienie.

3

Praktykuj samoopiekę: Radzenie sobie z uczniami z ADHD może być wymagające. Postaw na pierwszym miejscu swoje dobre samopoczucie, aby zachować cierpliwość i energię.

PRACA NAD SAMOROZWOJEM NAUCZYCIELI, WSKAZÓWKI I ZALECENIA, PRZYKŁADOWE ZACHOWANIA ORAZ PROPONOWANE DZIAŁANIA I ODPOWIEDZI NAUCZYCIELI

PRZYKŁADOWE ZACHOWANIA I ODPOWIEDZI

1

Stosowanie pozytywnego wzmocnienia:

„Zauważyłem, że podniósłeś rękę, zanim zacząłeś mówić. To fantastyczne!”

2

Przekierowanie zachowania:

„Widzę, że masz problem z siedzeniem w miejscu. Czy chciałbyś stać przy biurku podczas pracy?”

3

Zapewnienie struktury:

„Twój harmonogram jest na tablicy. Po matematyce mamy krótką przerwę”.

PRACA NAD SAMOROZWOJEM NAUCZYCIELI, WSKAZÓWKI I ZALECENIA, PRZYKŁADOWE ZACHOWANIA ORAZ PROPONOWANE DZIAŁANIA I ODPOWIEDZI NAUCZYCIELI

PROPONOWANE DZIAŁANIA

1

Zarządzanie zachowaniem: Stosuj system nagród lub codzienne arkusze ocen, aby zachęcać do pozytywnych zachowań.

2

Ćwiczenia uważności: Wprowadź ćwiczenia oddechowe i praktyki uważności, aby pomóc uczniom radzić sobie z impulsywnością i stresem.

3

Współpraca: Ścisła współpraca z rodzicami, doradcami i specjalistami ds. edukacji specjalnej w celu stworzenia sieci wsparcia.

4

Indywidualne wsparcie: Opracowuj spersonalizowane plany nauczania uwzględniające mocne strony i wyzwania ucznia.

ROZPOZNAWANIE I ROZWIJANIE MOCNYCH STRON UCZNIÓW Z ADHD

Tytuł: Identyfikacja i wspieranie mocnych stron.

Czas trwania: 1,5 h

Cel: Rozpoznanie typowych cech uczniów z ADHD i wdrożenie strategii wspierających ich mocne strony.

1. Wprowadzenie energetyzujące (15 min)

- **Rozgrzewka:** „Mocne strony ADHD w działaniu” – Nauczyciele biorą udział w burzy mózgów, podczas której wypisują pozytywne cechy ADHD.
- **Pary i wymiana doświadczeń:** Nauczyciele łączą się w pary, aby omówić osobiste doświadczenia dotyczące mocnych stron uczniów z ADHD.
- **Omówienie celów:** Instruktor podkreśla wagę przeniesienia uwagi z wyzwań na mocne strony.

2. Interaktywne badanie mocnych stron ADHD (20 min)

- **Aktywność na stanowisku:** Nauczyciele zmieniają się przy stanowiskach, każde poświęcone innej mocnej stronie ADHD (*kreatywność, energia, rozwiązywanie problemów, nadmierna koncentracja, empatia, zdolność adaptacji*).
- **Dyskusja podsumowująca:** Nauczyciele dzielą się spostrzeżeniami z każdej stacji i tym, jak te mocne strony przejawiają się u ich uczniów.

3. Strategie nauczania oparte na mocnych stronach (30 min)

- **Nauka w formie gier:** Nauczyciele biorą udział w grze fabularnej, w której odgrywają różne mocne strony ADHD.
- **Eksperyment praktyczny:** „Elastyczne planowanie lekcji” – nauczyciele otrzymują przykładowy scenariusz lekcji i muszą go zmodyfikować, aby uwzględnić mocne strony ADHD.

ROZPOZNAWANIE I ROZWIJANIE MOCNYCH STRON UCZNIÓW Z ADHD

- **Dyskusja interaktywna:** Nauczyciele głosują na najskuteczniejsze strategie i omawiają ich przydatność.

4. Planowanie zorientowane na działanie (15 min)

- **Kreatywne tablice wizualizacyjne:** Nauczyciele projektują małą tablicę wizualizacyjną ilustrującą, w jaki sposób będą włączać mocne strony ADHD do swojego nauczania.
- **Szybki coaching:** Nauczyciele łączą się w pary, aby szybko uzyskać informację zwrotną na temat swoich pomysłów. Przed zmianą partnerów poświęcają 3 minuty na omówienie swojego planu.

5. Podsumowanie pełne energii i sesja pytań i odpowiedzi (10 min)

- **Deklaracja zaangażowania:** Nauczyciele spisują jedno konkretne działanie, które podejmą w ciągu najbliższego tygodnia i omawiają je podczas krótkiej dyskusji panelowej.
- **Krąg refleksji:** Każdy uczestnik dzieli się jednym najważniejszym wnioskiem z sesji.
- **Aktywność końcowa:** „Podaj piłkę” – Nauczyciele rzucają sobie miękką piłkę, a ten, kto ją złapie, dzieli się jedną mocną stroną, którą będą wzmacniać u swoich uczniów.

ROZPOZNAWANIE I RADZENIE SOBIE ZE SŁABYMI STRONAMI UCZNIÓW Z ADHD

Tytuł: Radzenie sobie ze słabościami

Czas trwania: 1h 15min

Cel: Wyposażenie nauczycieli w umiejętność rozpoznawania typowych słabości ADHD i wdrażania strategii radzenia sobie z nimi.

1. Rozgrzewka (10 minut):

- Nauczyciele w ciągu 2 minut szybko wymieniają najczęstsze trudności, z jakimi borykają się uczniowie z ADHD.
- Uczniowie w parach omawiają najtrudniejsze sytuacje, z jakimi się zetknęli w pracy z uczniami z ADHD.
- Na zakończenie prowadzący wyjaśnia, w jaki sposób rozwiązywanie problemów za pomocą pozytywnego i praktycznego podejścia może poprawić wyniki uczniów.

2. Interaktywne badanie wyzwań ADHD (20 minut):

- Nauczyciele chodzą po klasie i oglądają różne obrazki, aby analizować słabości poszczególnych uczniów.
- Następnie uczniowie podzielą się swoimi spostrzeżeniami ze stacji i omówią, w jaki sposób te słabości wpływają na doświadczenia edukacyjne uczniów.

3. Praktyczne strategie klasowe (30 minut)

- **Eksperyment Praktyczny:** „Adaptacyjne Planowanie Nauczania” - nauczyciele otrzymują przykładową lekcję i muszą ją zmodyfikować, aby uwzględnić słabości związane z ADHD.
- **Dyskusja:** Nauczyciele podczas interaktywnej dyskusji głosują na najbardziej praktyczne strategie i omawiają ich przydatność.

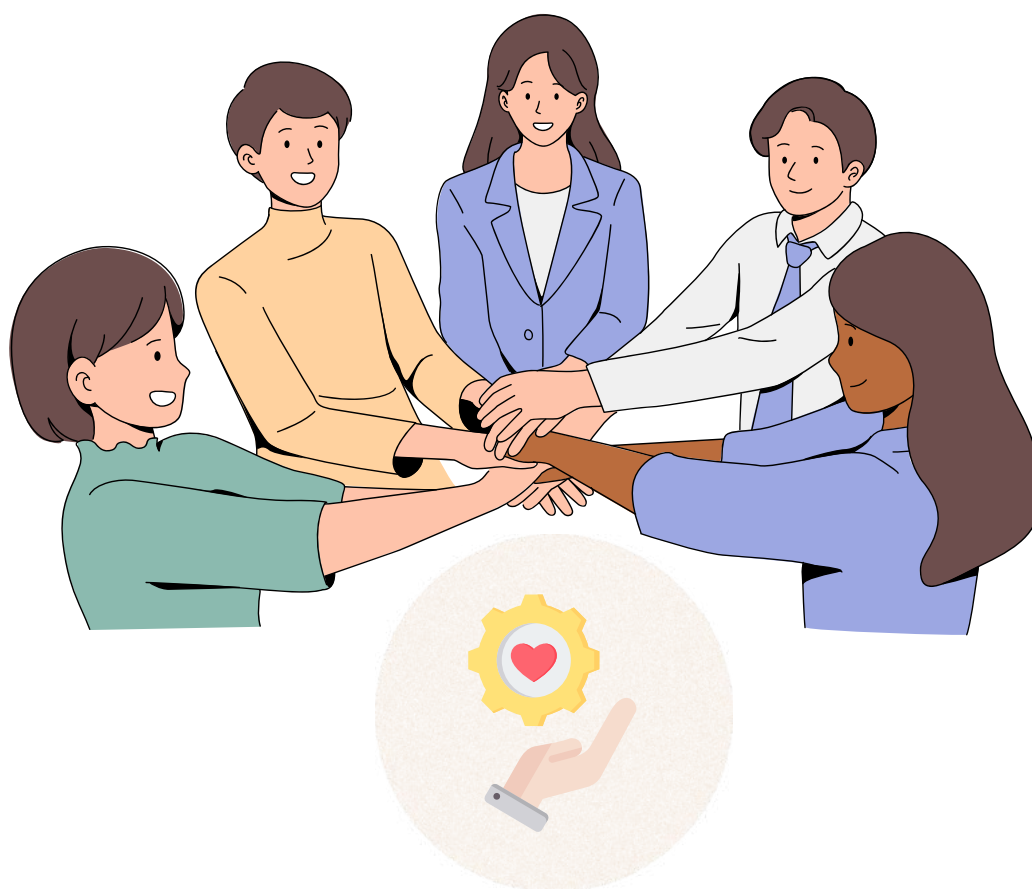

ROZPOZNAWANIE I RADZENIE SOBIE ZE SŁABYMI STRONAMI UCZNIÓW Z ADHD

4. Podsumowanie zajęć (15 minut)

Nauczyciele spisują krótką historię o tym, jak pomogli uczniowi z ADHD pokonać wyzwanie. Następnie umieszczają je na ścianie dla inspiracji, a kilka z nich jest udostępnianych na głos.

UMIEJĘTNOŚCI INTERPERSONALNE NAUCZYCIELI WSPIERAJĄCE UCZNIÓW Z ADHD W KLASIE I W DOMU

Tytuł: Rozwijanie umiejętności interpersonalnych

Czas trwania: 1' 30

Cel: rozwijanie umiejętności interpersonalnych, takich jak empatia, zdolność adaptacji, komunikacja i aktywne słuchanie

1. Rozgrzewka. Wyzwanie przeciążenia sensorycznego (10 minut)

- **Rozproszone działania:** Nauczyciele wykonują proste zadanie (np. rozwiązują zadanie matematyczne lub czytają instrukcje), będąc jednocześnie rozpraszanymi przez bodźce zewnętrzne (np. hałas w tle, przerwy, migające obrazy). Ma to na celu symulację tego, jak uczniowie z ADHD doświadczają rozproszeń i trudności z koncentracją.
- **Dyskusja:** Nauczyciele wymieniają się spostrzeżeniami i uwagami w odpowiedzi na pytania - *Jak rozproszenia uwagi wpłynęły na wyniki? Jak to się ma do codziennych zmagañ uczniów z ADHD? Jakie umiejętności interpersonalne są niezbędne, aby ich wspierać?*

2. Interaktywne badanie wyzwań ADHD (20 minut):

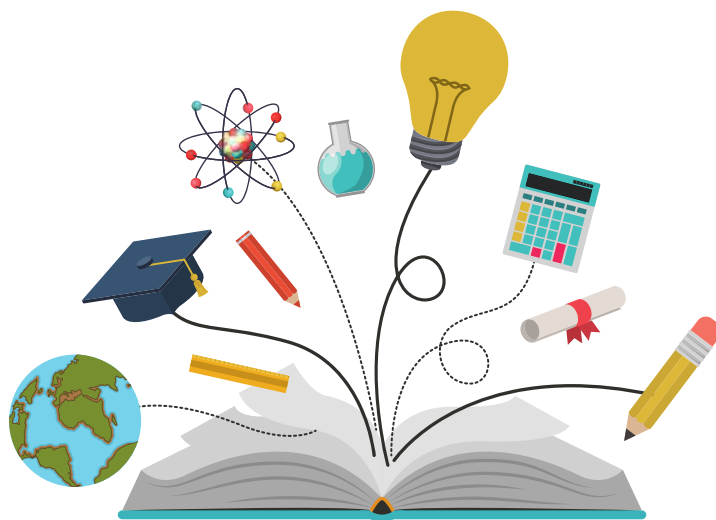
- **Scenki symulacyjne:** Nauczyciele są podzieleni na pary lub małe grupy i otrzymują realistyczne scenariusze klasowe/domowe z udziałem ucznia z ADHD. Jeden nauczyciel gra ucznia, podczas gdy inny ćwiczy empatyczne i adaptacyjne reakcje jako nauczyciel.
- **Dyskusja:** Następnie uczestnicy omawiają następujące kwestie: *Jakie strategie okazały się najskuteczniejsze? Jak empatia i zdolność adaptacji wpłynęły na interakcję? W jaki sposób umiejętności te mogą poprawić dynamikę w klasie/domu?*

UMIEJĘTNOŚCI INTERPERSONALNE NAUCZYCIELI WSPIERAJĄCE UCZNIÓW Z ADHD W KLASIE I W DOMU

3. Słuchanie refleksyjne (20 minut)

- **Aktywne słuchanie:** Nauczyciele ćwiczą aktywne słuchanie, łącząc się w pary i na zmianę omawiając wyzwanie, z którym się mierzą w kontakcie z uczniem z ADHD. Podczas tego zadania słuchacz musi parafrazować to, co powiedział mówca, zadawać pytania wyjaśniające i potwierdzać emocje mówcy.
- **Dyskusja:** Nauczyciele podczas interaktywnej dyskusji głosują na najbardziej praktyczne strategie i omawiają ich przydatność.
- **Podsumowanie i ewaluacja:** Następnie nauczyciele otrzymują dwa kartony i odpowiadają zapisując odpowiedzi na następujące pytania jednym słowem lub krótkim zdaniem: *Jak to było być naprawdę wysłuchanym? Co sprawia, że aktywne słuchanie jest skuteczne w przypadku wsparcia osób z ADHD? W jaki sposób nauczyciele mogą zastosować tę metodę w pracy z uczniami i rodzicami?*

ROZDZIAŁ 5

SPECYFICZNE ZABURZENIA JĘZYKOWE

DiverseMind

CZYM SĄ SPECYFICZNE ZABURZENIA JĘZYKOWE?

Specyficzne zaburzenia językowe (SLI) odnoszą się do grupy stanów, które wpływają na zdolność jednostki do rozumienia, tworzenia lub skutecznego używania języka. Zaburzenia te nie są spowodowane upośledzeniem funkcji poznawczych, utratą słuchu lub uszkodzeniem neurologicznym, ale raczej trudnościami w przetwarzaniu i rozwoju języka. SLD może znacząco wpłynąć na zdolność osoby do komunikowania się, uczenia się i angażowania się społecznie, szczególnie w środowisku akademickim.

Do najczęstszych specyficznych zaburzeń językowych zalicza się:

Afazja – zaburzenie neurologiczne wpływające na rozumienie i ekspresję języka, często spowodowane urazem mózgu lub udarem. Może mieć wpływ na mówienie, rozumienie, czytanie i pisanie.

Mutyzm / Mutyzm selektywny – stan, w którym osoby, często dzieci, nie potrafią mówić w określonych sytuacjach społecznych, mimo że potrafią mówić w innych (np. w domu, ale nie w szkole). Często wiąże się z zaburzeniami lękowymi.

Zaburzenie rozwoju języka (DLD) – stan, w którym dzieci mają trudności z nabywaniem umiejętności językowych pomimo normalnej inteligencji i braku wyraźnych deficytów sensorycznych lub neurologicznych. Wpływa na słownictwo, tworzenie zdań i ogólną komunikację.

Dlaczego to jest ważne?

Zrozumienie specyficznych zaburzeń językowych jest kluczowe dla nauczycieli, ponieważ te warunki mogą utrudniać uczniom sukcesy w nauce, interakcje społeczne i dobre samopoczucie emocjonalne. Nauczyciele odgrywają kluczową rolę we wczesnym identyfikowaniu tych wyzwań i wdrażaniu odpowiednich strategii wspierających uczniów w rozwijaniu umiejętności komunikacyjnych. Poprzez wspieranie inkluzywnych środowisk klasowych nauczyciele mogą pomóc uczącym się neuroatypowym pokonać te bariery językowe i w pełni uczestniczyć w swojej edukacji.

W tym module przedstawiono praktyczne narzędzia, strategie i zasoby, które pomogą nauczycielom rozpoznawać, wspierać i dostosowywać się do uczniów ze specyficznymi zaburzeniami językowymi, zapewniając tym samym wszystkim równe szanse uczenia się.

Specyficzne zaburzenia językowe (SLD) dotyczą około 7% dzieci na całym świecie, co oznacza, że około dwóch uczniów w klasie może mieć trudności językowe. SLD jest częstsze u chłopców niż u dziewcząt, ze stosunkiem 2:1. Wczesne wykrycie i interwencja są kluczowe dla poprawy wyników i minimalizacji długoterminowych wyzwań.

SPOSOBY IDENTYFIKACJI I WSPIERANIA UCZNIÓW Z SLI

Identyfikacja uczniów ze specyficznymi zaburzeniami językowymi

1. Obserwacje w klasie i wskaźniki zachowań

Nauczyciele odgrywają kluczową rolę we wczesnym wykrywaniu zaburzeń językowych poprzez obserwację wzorców komunikacji uczniów. Niektóre kluczowe oznaki SLD obejmują:

- ✓ Trudności w wykonywaniu instrukcji ustnych (szczególnie instrukcji składających się z wielu etapów).
- ✓ Ograniczone słownictwo w porównaniu z rówieśnikami.
- ✓ Trudności z tworzeniem spójnych zdań, częste pomijanie słów kluczowych lub mieszanie struktur zdań.
- ✓ Częste błędy gramatyczne, utrzymujące się po osiągnięciu oczekiwanego wieku.
- ✓ Trudności w jasnym wyrażaniu myśli, prowadzące do frustracji.
- ✓ Problemy z czytaniem i pisanem, w tym z pisownią i świadomością fonetyczną.
- ✓ Unikanie zabierania głosu na zajęciach, zwłaszcza gdy wymagane jest odpowiadanie na pytania na głos.
- ✓ Trudności z angażowaniem się w rozmowę, trudności z utrzymaniem tematu.

2. Standaryzowane oceny i narzędzia przesiewowe

Gdy zostaną zauważone oznaki SLD, należy przeprowadzić formalne oceny w celu potwierdzenia i analizy trudności językowych. Niektóre powszechnie stosowane narzędzia obejmują:

- ✓ Ocena kliniczna podstaw języka (CELF) – ocenia umiejętności rozumienia i ekspresji języka;
- ✓ Test słownictwa obrazkowego Peabody (PPVT) – ocenia zrozumienie słownictwa;
- ✓ Test rozwoju języka (TOLD) – mierzy umiejętności mówienia i pisanie;
- ✓ Kwestionariusze dla nauczycieli i rodziców – pomagają ocenić wpływ trudności językowych w różnych środowiskach.

Badania przesiewowe należy przeprowadzać we współpracy z logopedami w celu uzyskania profesjonalnej diagnozy i ustalenia odpowiednich interwencji.

3. Współpraca z rodzicami i specjalistami

Komunikacja z rodzicami i opiekunami jest niezbędna do zrozumienia rozwoju językowego dziecka poza szkołą. Nauczyciele powinni:

- ✓ Omówić zaobserwowane trudności i zebrać informacje na temat używania języka w domu.
- ✓ Współpracować z logopedami i pedagogami specjalnymi w celu tworzenia indywidualnych planów wsparcia.
- ✓ Zachęcać rodziny do wzmacniania umiejętności komunikacyjnych podczas codziennych czynności.

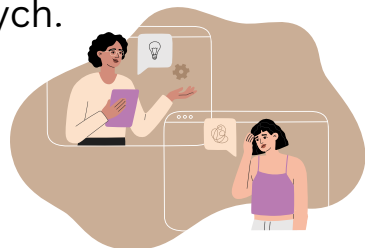

Wspieranie uczniów ze specyficznymi zaburzeniami językowymi

1. Strategie klasowe dla nauczycieli

Po zdiagnozowaniu SLD uczniowie mogą skorzystać ze strategii dostosowanych do ich potrzeb, które jednocześnie budują ich pewność siebie i niezależność.

- ✓ **Uprość instrukcje:** Używaj krótkiego, jasnego i bezpośredniego języka. Podziel instrukcje na małe kroki i wzmocnij je wizualnie.
- ✓ **Stosuj naukę wielozmysłową:** stosuj wizualizacje, gesty i działania praktyczne, aby wspierać zrozumienie.
- ✓ **Zachęcaj do alternatywnej komunikacji:** pozwól uczniom odpowiadać za pomocą pisma, rysunków lub technologii wspomagających, jeśli wyrażanie myśli werbalnie sprawia im trudność.
- ✓ **Wspieraj naukę:** zapewnij uczniom ustrukturyzowane szablony, banki słów i początki zdań, które pomogą im w formułowaniu odpowiedzi.
- ✓ **Zapewnij dodatkowy czas na przetwarzanie:** Daj uczniom więcej czasu na sformułowanie odpowiedzi i wykonanie zadań.
- ✓ **Wdrażaj wsparcie rówieśnicze:** Przydzielaj uczniom cierpliwych i wspierających kolegów z klasy w celu prowadzenia wspólnych zajęć edukacyjnych.

2. Technologia wspomagająca i zasoby adaptacyjne

Technologia może odegrać kluczową rolę w pomaganiu uczniom z SLD w komunikowaniu się i uczeniu się bardziej efektywnie. Niektóre przydatne narzędzia obejmują:

- ✓ Oprogramowanie do zamiany mowy na tekst: Pomaga uczniom mającym trudności z wyrażaniem się w formie pisemnej (np. Wpisywanie głosowe Google).
- ✓ Programy zamiany tekstu na mowę: wspierają rozumienie czytanego tekstu (np. NaturalReader, Czytaj & pisz).
- ✓ Aplikacje do komunikacji oparte na obrazkach: Przydatne dla uczniów z mutyzmem wybiórczym lub trudnościami w wyrażaniu mowy (np. PECS, Proloquo2Go).
- ✓ Aplikacje do interaktywnego opowiadania historii: angażują uczniów w praktykę językową poprzez opowiadanie historii w formie cyfrowej (np. Book Creator).

3. Indywidualne Plany Edukacyjno-Terapeutyczne (IPET)

Należy stworzyć spersonalizowany plan nauki (PLP) lub indywidualny plan edukacji (IEP) dla uczniów z SLI, aby zapewnić spójne i ustrukturyzowane wsparcie. Plan ten powinien obejmować:

- Konkretnie cele edukacyjne dostosowane do potrzeb ucznia;
- Zmiany w ocenach, umożliwiające udzielanie odpowiedzi ustnych zamiast pisemnych, jeśli zajdzie taka potrzeba;
- Regularne śledzenie postępów w celu dostosowania strategii w razie potrzeby;
- Współpracę pomiędzy nauczycielami, terapeutami i rodzicami w celu zapewnienia spójnego wsparcia.

4. Wspieranie rozwoju społecznego i emocjonalnego

Uczniowie z trudnościami językowymi często doświadczają frustracji, lęku lub niskiej samooceny z powodu swoich problemów komunikacyjnych. Nauczyciele mogą:

- Stworzyć bezpieczne i wspierające środowisko w klasie, w którym błędy są akceptowane, a uczniowie nie są zmuszani do mówienia;
- Wzmacniać mocne strony, skupiając się na tym, w czym uczeń jest dobry (np. kreatywność, rozwiązywanie problemów);
- Zachęcać do udziału małe grupy zanim zaczną się przemawiać przed większymi grupami, aby budować pewność siebie;
- Nauczenie się umiejętności sprawnej komunikacji, pomagając uczniom skutecznie wyrażać swoje potrzeby i obawy.

STRATEGIE TWORZENIA ŚRODOWISK EDUKACYJNYCH SPRZYJAJĄCYCH WŁĄCZENIU SPOŁECZNEMU

Wspieranie uczniów ze specyficznymi zaburzeniami językowymi

1. Strategie klasowe

- ✓ **Uproszczony język:** Stosuj jasne, zwarte instrukcje i pomoce wizualne.
- ✓ **Komunikacja multimodalna:** Używaj gestów, wizualizacji i technologii wspomagających.
- ✓ **Ustrukturyzowane rutyny:** Wprowadź przewidywalne harmonogramy, aby zmniejszyć niepokój i dezorientację.

2. Indywidualne Plany Wsparcia

- ✓ **Materiały edukacyjne dostosowane do potrzeb:** Modyfikuj zadania i oceny tak, aby odpowiadały poziomowi komunikacji ucznia.
- ✓ **Pomoc indywidualna:** Zapewnij dodatkowe wsparcie za pośrednictwem nauczycieli edukacji specjalnej lub logopedów.
- ✓ **Zachęcaj do wzajemnego wsparcia:** Przypisz kolegów, aby ułatwić komunikację i integrację.

3. Wspieranie pozytywnego i inkluzywnego środowiska

- ✓ Promuj cierpliwość i zrozumienie ze strony rówieśników z klasy.

- ✓ Świątuj małe osiągnięcia, aby budować pewność siebie.

- ✓ Stwórz wspierającą przestrzeń, w której uczniowie będą czuli się swobodnie, wyrażając siebie.

PRACA NAD SAMOROZWOJEM NAUCZYCIELI, WSKAZÓWKI I ZALECENIA, PRZYKŁADOWE ZACHOWANIA ORAZ PROPONOWANE DZIAŁANIA I ODPOWIEDZI NAUCZYCIELI

Porady i zalecenia dla nauczycieli

Buduj świadomość i wiedzę

- ✓ **Bądź na bieżąco** – regularnie uczestnicz w szkoleniach na temat neurodywersyfikacji i zaburzeń językowych.
- ✓ **Poznaj objawy** – dowiedz się, jak afazja, mutyzm i zaburzenia rozwoju języka objawiają się u uczniów.
- ✓ **Współpracuj z ekspertami** – współpracuj z logopedami, psychologami i pedagogami specjalnymi

Dostosuj metody nauczania

- ✓ **Używaj jasnego i prostego języka** – unikaj skomplikowanych zdań i podawaj instrukcje krok po kroku.
- ✓ **Stosuj wsparcie wizualne** – stosuj obrazy, gesty i wskazówki pisemne, aby ułatwić zrozumienie.
- ✓ **Zachęcaj do komunikacji alternatywnej** – akceptuj odpowiedzi niewerbalne, technologie wspomagające lub komunikację wspieraną przez rówieśników.

Wspieraj inkluzywną klasę

- ✓ **Bądź cierpliwy i zachęcaj** – daj uczniom więcej czasu na przetworzenie informacji i odpowiedź.
- ✓ **Promuj wsparcie rówieśnicze** – przydzielaj uczniom wspierających ich kolegów z klasy do różnych zajęć.
- ✓ **Stwórz bezpieczne środowisko do rozmowy** – nigdy nie zmuszaj dziecka z mutyzmem wybiórczym do mówienia, ale zachęcaj je do udziału w rozmowie w sposób niewerbalny.

Dostosuj oceny i zadania

- ✓ **Zaoferuj wiele sposobów wyrażania wiedzy** – pozwól na ustne, pisemne lub wizualne oceny oparte na projektach.
- ✓ **Zmniejsz presję związaną z zadaniami werbalnymi** – stosuj dyskusje w małych grupach zamiast zadań wymagających mówienia dla całej klasy.
- ✓ **Zapewnij ustrukturyzowane plany nauki** – ustal jasne oczekiwania i techniki wsparcia.

Przykładowe interwencje słowne,
zachowania i działania nauczyciela

Scenariusz	Wypowiedzi i zachowanie nauczyciela	Proponowane działanie lub odpowiedź
Uczeń ma trudności z wykonywaniem poleceń ustnych	„Przejdźmy przez to krok po kroku. Najpierw obserwuj mnie, potem możesz spróbować.”	Podziel zadania na mniejsze kroki i użyj instrukcji pisemnych lub wizualnych.
Uczeń z mutyzmem wybiórczym unika mówienia na zajęciach	„Nic się nie stało, jeśli nie jesteś jeszcze gotowy, żeby mówić. Możesz to zapisać lub wskazać odpowiedź”.	Zapewnij alternatywne sposoby uczestnictwa w zajęciach i zmniejsz presję werbalną.
Uczeń często źle wymawia słowa	„To był wielki wysiłek! Ćwicz dalej, a wspólnie nad tym popracujemy”.	Skup się na pozytywnym wzmocnieniu, a nie na korygowaniu.
Uczeń ma trudności z jasnym wyrażaniem myśli	„Nie spiesz się. Możesz mi pokazać rysunek lub wybrać jedną z tych opcji”.	Zaoferuj rozwiązania wizualne i metody komunikacji niewerbalnej.
Uczeń denerwuje się, gdy zostaje poproszony o zabranie głosu	„Czy chciałbyś najpierw podzielić się wiedzą w małej grupie?”	Daj uczniom możliwość uczestnictwa na poziomie, który im odpowiada.

ROZPOZNAWANIE I ROZWIJANIE MOCNYCH STRON UCZNIÓW Z SLI

Krok 1 Identyfikacja mocnych stron

Obserwuj ucznia w różnych sytuacjach w klasie i zwróć uwagę na obszary, w których wykazuje się on dużą kreatywnością (np. kreatywność, rozwiązywanie problemów, myślenie wizualne, umiejętności społeczne).

Przeprowadź krótką, nieformalną rozmowę lub ćwiczenie z uczniem, pytając go, co lubi robić najbardziej w szkole.

Krok 2 Tworzenie spersonalizowanego podejścia

Opracuj plan adaptacji edukacyjnej, który uwzględni mocne strony ucznia.

- Jeśli uczeń dobrze radzi sobie z nauką wizualną, włącz do nauki diagramy, wykresy i mapy myśli.
- Jeśli dzieci są kreatywne, zachęcaj je do opowiadania historii za pomocą rysunków lub narzędzi cyfrowych.
- Jeśli mają dobre umiejętności społeczne, należy umożliwić im współpracę i mentoring.

Krok 3 Zastosowanie i ocena

- Wdrażaj dostosowane podejście w lekcji i obserwuj zaangażowanie uczniów.
- Zbierz opinie od uczniów na temat tego, co pomogło im poczuć się pewniej.

Rezultaty:

- ✓ Podniesienie samooceny i zaangażowania uczniów
- ✓ Większa motywacja poprzez naukę opartą na mocnych stronach.
- ✓ Zmiana podejścia bazującego na deficytach na podejście skoncentrowane na zdolnościach.

ROZPOZNAWANIE I RADZENIE SOBIE ZE SŁABYMI STRONAMI UCZNIÓW Z SLI

Krok 1 Identyfikacja słabych stron

- Wybierz ucznia i zaobserwuj, jakich trudności doświadcza w komunikacji, rozumieniu lub uczestnictwie.
- Rejestruj sytuacje, w których dziecko ma trudności (np. wykonywanie poleceń ustnych, tworzenie zdań, czytanie na głos).

Krok 2 Opracowywanie ukierunkowanego wsparcia

- W przypadku trudności ze zrozumieniem tekstu słuchowego należy zapewnić pomoce wizualne i instrukcje pisemne.
- W przypadku trudności z wyrażaniem myśli należy zachęcać do stosowania alternatywnych metod komunikacji, takich jak gesty, pisanie lub technologia wspomagająca.
- W przypadku trudności z czytaniem i pisanem należy stosować ćwiczenia rozwijające umiejętność budowania zdań oraz korzystać z narzędzi do zamiany mowy na tekst.

Krok 3 Monitorowanie i regulacja

- Zastosuj strategie w określonym czasie i śledź postępy.
- Dostosuj podejście na podstawie opinii i poziomu zaangażowania uczniów.

Rezultaty:

- ✓ Dokładne zrozumienie specyficznych trudności, z jakimi borykają się uczniowie.
- ✓ Konkretnie strategie pomagające uczniom pokonywać bariery w nauce.
- ✓ Bardziej adaptacyjne podejście do nauczania, które zwiększa pewność siebie uczniów.

UMIEJĘTNOŚCI INTERPERSONALNE NAUCZYCIELI WSPIERAJĄCE UCZNIÓW Z SLI W KLASIE I W DOMU

Krok 1 Zrozumienie umiejętności miękkich

Omów podstawowe umiejętności interpersonalne niezbędne w pracy z uczniami cierpiącymi na SLD, takie jak cierpliwość, aktywne słuchanie, empatia, zdolność adaptacji i jasna komunikacja.

Krok 2 Scenariusze RPG

Scenariusz 1:

Uczeń ma trudności z werbalnym wyrażaniem swoich myśli.

- Jeden z nauczycieli odgrywa rolę ucznia, drugi ćwiczy, zadając pytania wspierające, stosując pomoce wizualne i zachęcającą mowę ciała.

Scenariusz 2:

Rodzic nie jest pewien, jak pomóc swojemu dziecku w domu.

- Jeden z nauczycieli pełni rolę rodzica, drugi zaś udziela prostych strategii domowych, takich jak korzystanie z wizualnych harmonogramów, dzielenie zadań na małe kroki i wspólne czytanie.

Krok 3 Refleksja i dyskusja

- Nauczyciele omawiają, co sprawdziło się w każdej scenie i jak mogą zastosować te strategie w rzeczywistych warunkach edukacyjnych.

Rezultaty:

- ✓ Nauczyciele rozwijają umiejętność skutecznej komunikacji z uczniami SLD.
- ✓ Lepsza współpraca między nauczycielami i rodzinami.
- ✓ Większa pewność siebie w radzeniu sobie z codziennymi sytuacjami w klasie, w których biorą udział uczniowie neuroatypowi.

ŹRÓDŁA

ŹRÓDŁA

Rozdział 1

- Lucyna Bobkowicz-Lewartowska, “Autyzm dziecięcy: zagadnienia diagnozy i terapii”, Oficyna Wydawnicza Impuls, 2017
- Steve Silberman, “Autyzm. Historia geniuszu natury i różnorodności neurologicznej”, Wydawnictwo Kobiectwo, 2021
- Grandin Temple, “Autyzm. Przewodnik. 9 postaw wspierających rozwój dzieci w spektrum”, Copernicus Center Press, 2022
- Beytien Alyson, “Autyzm na co dzień. Ponad 150 sprawdzonych sposobów postępowania z dzieckiem ze spektrum autyzmu”, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2018
- Suzy Miller, “Wspaniałyizm. Nowy sposób rozumienia diagnozy autyzmu”, Oficyna Wydawnicza ABA, 2024
- Barry M. Prizant, “Niezwyčajni ludzie. Nowe spojrzenie na autyzm”, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2023
- Elizabeth Ives Field, Budowanie komunikacji i samodzielności u dzieci w spektrum autyzmu, Wydawnictwo Harmonia, 2023
- Moran Paddy-Joe, “Efektywna komunikacja z osobami ze spektrum autyzmu”, Wydawnictwo Harmonia, 2024
- Grandin Temple, “Autyzm i problemy natury sensorycznej”, Wydawnictwo Harmonia, 2017
- Hanbury & Martin, Martin Hanbury, “Strategie wspierania pozytywnych zachowań dzieci i młodzieży z autyzmem”, Wydawnictwo: Fraszka Edukacyjna, 2016

ŹRÓDŁA

Rozdział 2

- Ayres JA, Dziecko i integracja sensoryczna, Harmonia Universalis, 2016
- Emmons, P., Andersen, K. L., Dzieci z zaburzeniami integracji sensorycznej, Liber, 2007
- Mass F.V. Sensory integration and neuroscience – from birth to old age, Fundacja Innowacja, Warsaw, 2007
- Mass F.V. Nauka poprzez zmysły. Wprowadzenie do teorii integracji sensorycznej dla rodziców i specjalistów, WSiP, 1998
- Mierzejewska B., Jak pomóc dziecku z zaburzeniami przetwarzania sensorycznego funkcjonować w szkole, Integracja Sensoryczna. Dodatek dla Nauczycieli i Rodziców, nr 4., 2016
- Miller L., Anzalone ME, Lane S., Cermak SA, Osten ET, Ewolucja koncepcji w integracji sensorycznej: Proponowana nozologia do diagnozy, Oficjalna publikacja Amerykańskiego Stowarzyszenia Terapii Zajęciowej, 2007
- Miller L., Dziecko w świecie doświadczeń. Jak pomóc dzieciom z zaburzeniami przetwarzania sensorycznego?, Harmonia Universalis, 2016
- Owen JP, Marco EJ, Desai S., Fourie E., Harris J., Hill S., Arnett AB, Mukherjee P., Nieprawidłowa mikrostruktura istoty białej u dzieci z zaburzeniami przetwarzania sensorycznego, NeuroImage: Clinical 2013, Vol. 2.
- Odowska-Szlachcic B., Terapia integracji sensorycznej, część 1 i 2, Wydawnictwo Harmonia, 2016
- Parham LD, Spitzer ESCS, Koomar JA, Miller L., Fidelity in Sensory Integration Intervention Research, The American Journal of Occupational Therapy, 2007
- Roley SS, Mailloux Z., Miller-Kuhaneck H., Glennon T., Understanding Sensory Integration, OT Practice, 2007

ŹRÓDŁA

Rozdział 3

- Snowling, M.J. & Hulme, C. (2021) Nauka czytania. Podręcznik. Wyd. 2. Wiley-Blackwell.
- Butterworth, B. & Yeo, D. (2020) Dyskalkulia: od nauki do edukacji. Routledge.
- Kirby, A., Sugden, D. i Edwards, L. (2019) Zaburzenia koordynacji rozwojowej i ich konsekwencje. Cambridge University Press.
- British Dyslexia Association, 2022. Co to jest dysleksja? [online] Dostępne na stronie: <https://www.bdadyslexia.org.uk> [Dostęp 3 kwietnia 2025].
- Butterworth, B., 2005. Developmental Dyscalculia. W: J.I.D. Campbell, red. Handbook of Mathematical Cognition. Nowy Jork: Psychology Press, s. 455-467.
- Missiuna, C., Moll, S., King, G., Stewart, D. i MacDonald, K., 2006. Zrozumienie funkcjonalnego wpływu zaburzeń koordynacji rozwojowej: podsumowanie dowodów naukowych. Physical & Occupational Therapy in Pediatrics, 26(1-2), s. 25-44.
- Mortimore, T., 2008. Dysleksja i styl uczenia się: podręcznik praktyka. 2. wyd. Chichester: Wiley.
- Westwood, P., 2018. Co nauczyciele muszą wiedzieć o trudnościach w nauce. Wyd. 2. Melbourne: ACER Press.

ŹRÓDŁA

Rozdział 4

- Amerykańskie Towarzystwo Psychiatryczne. (2022). Podręcznik diagnostyczny i statystyczny zaburzeń psychicznych (DSM-5-TR). Amerykańskie wydawnictwo psychiatryczne.
- Barkley, R. A. (2014). Zaburzenia nadpobudliwości psychoruchowej z deficytem uwagi: podręcznik diagnostyki i leczenia (4. wyd.). The Guilford Press.
- Thapar, A., Cooper, M. i Rutter, M. (2017). Zaburzenia neurorozwojowe. The Lancet Psychiatry, 4(4), 339-346.
- CAST. (2018). Wytyczne dotyczące uniwersalnego projektowania dla nauki, wersja 2.2. Pobrano z www.cast.org
- Meyer, A., Rose, D. H. i Gordon, D. (2014). Uniwersalne projektowanie dla nauki: teoria i praktyka. CAST Professional Publishing.
- Goleman, D. (1995). Inteligencja emocjonalna: dlaczego może mieć większe znaczenie niż IQ. Bantam Books
- Rief, S. F. (2016). ADHD Book of Lists: Praktyczny przewodnik pomocy dzieciom i nastolatkom z zespołem deficytu uwagi. Jossey-Bass.
- Barkley, R. A. (2013). Taking Charge of ADHD: The Complete, Authoritative Guide for Parents. Guilford Press.
- Zentall, S. S. (2005). Strategie oparte na teorii i dowodach dla dzieci z ADHD: trening uwagi i zarządzanie klasą. Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology, 34(3), 657-667.

ŹRÓDŁA

Rozdział 5

- Gillingham, A. i Stillman, B. W. (1997). Podręcznik Gillinghama: Trening naprawczy dla uczniów ze specyficznymi zaburzeniami czytania, pisowni i kaligrafii (8. wyd.). Educators Publishing Service.
- Frost, L. i Bondy, A. (2002). System komunikacji wymiany obrazów (PECS). Pyramid Educational Consultants.
- Signalong Group. (2021). Signalong: System podpisywania słów kluczowych. Pobrano z Dodaj trochę tekstu głównego
- The Guardian. (2024, 16 grudnia). Wczesna interwencja jest najlepsza: Jak psychologia edukacyjna wspiera szkoły w Hillingdon, aby były bardziej inkluzywne. The Guardian. Pobrano z <https://www.theguardian.com/a-novel-approach-to-social-care-and-education/2024/dec/16>
- The Australian. (2024, 10 marca). Nauczanie z frontu: Wyraźne metody nauczania pomagają uczniom mającym problemy nadrobić zaległości. The Australian. Pobrano z <https://www.theaustralian.com.au/inquirer/teaching-from-the-front-explicit-teaching-methods-help-struggling-students-catch-up>
- Tomblin, J. B. (2008). Walidacja standardów diagnostycznych dla specyficznych zaburzeń językowych przy użyciu wyników dotyczących nastolatków. Journal of Speech, Language, and Hearing Research, 51(1), 13-24. [https://doi.org/10.1044/1092-4388\(2008/002\)](https://doi.org/10.1044/1092-4388(2008/002))

Finansowane przez Unię Europejską. Wyrażone poglądy i opinie są jednak poglądami i opiniami wyłącznie autora(-ów) i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy Unii Europejskiej lub Europejskiej Agencji Wykonawczej ds. Edukacji i Kultury (EACEA). Ani Unia Europejska, ani EACEA nie mogą ponosić za nie odpowiedzialności.

Ten projekt został sfinansowany przy wsparciu Komisji Europejskiej. Niniejsza publikacja [komunikat] odzwierciedla wyłącznie poglądy autora, a Komisja nie może ponosić odpowiedzialności za jakiegokolwiek wykorzystanie zawartych w niej informacji.

Autorzy

© – Zespół Szkół i Placówek Specjalnych, STOWARZYSZENIE ARID, FORUM PARA LA EDUCACIÓN Y EL DESARROLLO, SL, CDP SAN FERNANDO - Maristas- (Sewilla)

Publikacja została zrealizowana przy wsparciu finansowym Komisji Europejskiej w ramach projektu Erasmus + „Project Nr: N.2024-1-PL01-KA220-SCH-000245359”, Stepside Educate Together Secondary School

Atrybucja, udostępnianie w tym samym stanie

(CC BY-SA): Możesz udostępniać – kopiować i rozpowszechniać materiał w dowolnym medium lub formie oraz adaptować – remiksować, przekształcać i budować na materiale w dowolnym celu, nawet komercyjnym. Licencjodawca nie może cofnąć tych swobód, o ile przestrzegasz warunków licencji zgodnie z następującymi zasadami:

Uznanie autorstwa – musisz podać odpowiednie uznanie, podać link do licencji i wskazać, czy dokonano zmian. Możesz to zrobić w dowolny rozsądny sposób, ale nie w sposób sugerujący, że licencjodawca popiera Ciebie lub Twoje użycie.

Udostępnianie na tych samych warunkach – jeśli remiksujesz, przekształcasz lub budujesz na materiale, musisz rozpowszechniać swój wkład na tej samej licencji, co oryginał.

Brak dodatkowych ograniczeń – nie możesz stosować warunków prawnych.

